

﴿١٨﴾ سُورَةُ الْكَهْفِ KEHF SÛRESİ

Kehf; mağara mânâsınadır, Yencelüs Dağı'nın mağarası. Tarsus ismi, Kur'an-ı Azimüşşan'da yok. Yalnız Abdullah bin Abbas Radiyâllâhû Anh'ın naklettiği hadis var, o hadis delâlet ediyor. Bu sûreyi celile Ashâb-ı Kehf'ten bahsediyor. Sûrenin ismi de Sûre-i Kehf olarak tesmiye edilmiştir.

Bu sûreyi celilede 110 âyet, 1577 kelime, 6360 harf vardır. Mekke'de nâzil olmuştur ancak 28. âyetin Medine'de nâzil olduğu rivâyeti de vardır. Sûre bu adı, içinde söz konusu edilen ve "mağara arkadaşları" demek olan Ashab-ı Kehf'den almıştır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ۝ 1

الْحَمْدُ لِلَّهِ Hamd-û senâ Âllâh'a mahsustur. Nereden gelirse çünkü her şeyi halk eden Âllâh'tır. Binayı medih etsen, binanın yapıcısını halk eden Âllâh'tır. Denizi medih etsen, yine halk eden Âllâh'tır. Hülâsa her neyi hamdetsen evvel-i âhir, nihayet hamd dolaşır Cenâb-ı Hak'ka mahsus olur. Çünkü halk eden Âllâh'tır. Hâm-d-û senâ, vasf-ı cemil Âllâh'a mahsustur. الَّذِي O Âllâh ki أَنْزَلَ

عَلَى عَبْدِهِ abidine inzâl etti, gönderdi. Abid; Muhammed'dir Sallâle lâhû Aleyhivesellem. Abid kelimesinden hoşlanırdı, onun için Hâlik-i Kâinat bir iki yerde abid kelimesi ile tesmiye buyuruyor ve Kelime-i Şehâdet'in içinde "abdûhû ve rasûlûhû" söylüyoruz. Rasûl-û Ekrem'in en sevdiği bir lakâbdır, Âllâh'a karşı. الْكِتَابِ Kitap, elif lâmsız olursa her kitaba kitap derler. Fakat elif lâm ile oldu mu, muayyen olan kitap ki Kur'ân'dır. Kur'ânı inzâl etmiş abidine, وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا öyle bir Kur'ân ki onun fesâhatı, belâgatı, fusahâyı Arap vakti ile toplandılar. Bütün uğraşmalara rağmen, Kur'ân'ın misline bir söz söyleyemediler. İşte böyle bir kitap nâzil oldu.

فَيَّمَا لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِّنْ لَّدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا

فَيَّمَا Müstekimen, doğru olarak ahvâli beyan eder. Ve bu kitâbın inzâlinden gâye nedir? لِيُنْذِرَ İnzar etsin korkutsun, بَأْسًا be's; azap, şedid bir azap. Kendi nezdinde azab-ı şedid ile korkutsun ki azab-ı cehennemdir, kâfir olanları.

وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ İmân eder de imânını âmâl-i salihâ ile tezyin ve takviye edenleri de tebşir etsinler.

Kur'ân-ı Azimüşşan'ın nüzulünde iki hikmeti beyan ediyor. Biri budur ki kâfirlerin azabını gösteriyor, hem de azâb-ı şedidi. Âmal-i salihayı yapan Mü'minlere de cennet ve nimetleri tebşir ediyor. أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا Onların ecr-i haseni var. Ecir olsa iki cennettir. Hâsende bire on, bire yetmiş, artık Âllâh bilir ne kadar verir.

مَا كَثِيرٌ فِيهِ أَبَدًا-3

مَكِثِينَ Mukimine fihi. Bu cennette, ecr-i hasende, Mü'minler dâimi olarak kalırlar. Eğer Mü'min bilse ki cennetin bir sonu vardır elbette müteessir olur. Fakat bilir ki ebedidir cennet ve sonu yoktur. مَكِثِينَ فِيهِ أَبَدًا Ebedi olarak, bilâ inkîtâ olarak orada kalırlar.

وَيُنذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا-4

Âllâh'a veled isnat edenleri inzar etsinler. "Âllâh, evlâd edindi" diyen yahûdi ve hıristiyanları (kâfir)leri inzar eylesin.

مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِآبَائِهِمْ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ إِنَّ يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا

مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ Âllâh, oğul edindi diyenlerin, sözleri de bir ilme istinat etmiş değildir. Bilgi ve mâlûmata istinat etmiyor وَلَا لِآبَائِهِمْ ve ne de babalarının buna dâir hiçbir bilgisi yoktur. كَبُرَتْ Kَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ Ne büyük bir kelimedir yani küfre delâlet eden, Âllâh'a evlât isnat etmek. (Onların küfür ve iftira hususunda) ağızlarından çıkan bu söz, ne büyük sözdür. Âllâh'a bu isnatları, ne büyük bir iftiradır. إِنَّ يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا Çünkü onlar yalandan başka bir şey söylemezler.

Fahrüddin Râzi'ye göre, Âllâh'a şu üç zümre evlât isnat etmiştir.

- 1- "Melekler, Âllâh'ın kızlarıdır" diyen müşrik Araplar.
- 2- "İsâ, Âllâh'ın oğludur" diyen hıristiyanlar.
- 3- "Üzeyir, Âllâh'ın oğludur" diyen yahudiler.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem zâten hâli öyle haris idi insanların hepsinin Mü'min olmasını, istiyordu. Herkes Mü'min

olsun. Kâlbinde böyle merhamet sahibi idi. Arzusu, kimsenin azap görmesini istemiyordu. Haliki Kâinat, bu arzudan men ediyor ve hem de teselli veriyor. Diyor ki; "Benim hikmetimin icâbıdır, bu kulların bazılarını azaplandıracağım, üzme kendini" buyuruyor.

فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ عَلَىٰ آثَارِهِمْ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا 6-

عَلَىٰ آثَارِهِمْ Nefsini helâk edeceksin بَاخِعٌ نَفْسَكَ Yakındır. فَلَعَلَّكَ onların yaptığı bu küfür üzerine, "Niçin, Mü'min olmuyorlar!" diye. بِهَذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا İmân etmeyip yanından gittiklerine, bu hadise, bu Kur'ân'a imân etmedikleri için, esefinden dolayı kendini helâk ediyorsun. Çünkü benim hikmetimin icabıdır. Ced hennemi halk ettim, orası için de birtakım insanları halk etmişim. O insanlar cehennem yolunu tutarlar, doğru oraya giderler. Takdiratımda bu olduktan sonra kimse mâni olamaz. Esbâb ne zaman tesir eder? Esbab, Âllâh'ın iradesine taallük ederse tesir eder. Hâlik-i Kâinat tesirâtı vermezse, esbâbın ne sebebi olur, yâni tesir etmez.

إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَّهَا لِنَبْلُوهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا 7-

إِنَّا Biz Azimüşşan, جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ yeryüzündeki insanları, hayvanları, nebâtâtı. Hepsini yeryüzünde لَّهَا زِينَةً yere bir zinet gibi yaptık, bir imtihan gibi yaptık. لِنَبْلُوهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا Tecrübe edeceğiz, hangisi doğru yola girecektir. İnsanların hangisi daha güzel amel edeceğini, salih amelde bulunacak diye imtihan edeceğiz.

Burası imtihan dünyasıdır. Dünyadaki insanlar, hayvanlar, ne-

bâtât her şey insan için, imtihan için halk edilmiş. Bundan da gaye, hanginiz en iyi salih bir amel yaparsınız?

وَاِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا-8

وَاِنَّا Biz Azimüşşan, لَجَاعِلُونَ yeryüzündeki her şeyi, insanı da hayvanı da mahsûlâtı da جُرُزًا مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا her şeyi kupkuru bir toprak yapacağız. Hepsini öldüreceğiz, vücûdlar mürur-u zaman ile toprak olur gider. Fakat dünya hayatında onu tecrübe ediyor, imtihan ediyoruz.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'den, Eshab-ı Kehf hakkında sormuşlar.

أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَبًا-9

Eshab-ı Kehf, Rum eşraflarındandır. Asılları Rum'dur. Birkaç delikanlı genç, bulundukları yerin hükümdarı Dekyanos idi. Dekyanos, bu gençleri putlara tapınmaya davet etti. Bu gençler de eşrafın evlâtları, aralarında konuşarak kesin karar verdiler. (Biz, tevhid inancı olan hak dinimizi terk etmeyiz) ve ilâve ederek (Bizim niyetimiz sağlam sadıktır. Âllah'a itimat ediyoruz. Âllâh'a niye tevekkül etmiyoruz. Muayyen olan mağaraya gidip oturalım. Âllâh CelleCelâlûhû, bizim kısmetimizi gönderir) diyerek, beraberce o mağaraya gidip yatarlar.

Mağaraya gündüz kuşluk vakti girmişler, yatıp uyandıkları vakit akşam zamanı idi. Birbirlerinden soruyorlar, "acaba biz ne kadar uyuduk?" Biri diyor; "biz sabah geldik, bugün akşamüzeri de uyanarak kalktık." Diğeri ise "üzerimizden bir gece geçmiş olabir" diyor. Sonra saçlarına, tırnaklarına bakıyorlar. "Hayır, bu da değil. Öyle ise Âllâh'ın ilmine havale edelim. Âllâhü e'lemû bizâlik"

diyorlar. Ve arkadaşlarından Yemliha'yı, ekmek ve yiyecek almak için şehre gönderiyorlar. Halbûki aradan 300 sene geçmiştir. (309 sene.) Dekyanos ölmüş, onun yerine Pitros nâmında muvahhit bir kişi hükümdar olmuş. (Bütün bunlar, Îsâ Aleyhisselâm'dan sonra cerayan eden vak'alardır.) Pitros muvahhit olup, Âllâh'a imân eden hükümdar idi. Onlar, abâ-i ecdâdından işitmişlerdi. Bir cemâat dağa çıkmıştır ama ne olmuştur bilmiyoruz.

أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ. Zanneder misin ey Habibim. Eshab-ı Kehf, o mağaradaki arkadaşlar. Eshab-ı Kehf ile "ver-rakim" birdir. Müfessirlerin ifadesi budur. Rakim merkum yazılı, yazılı nedir? Bunların isimleri bir taşta yazılmış, o taş da o mağaranın altındadır. Bazıları da Ashab-ı Rakim ayrıdır. Hadiste geçtiği gibi, beyan edilen üç kişi, mağaranın içinde iken dağdan düşen büyük bir taş, mağaranın kapısını kapatıyor. Her üçü de ayrı ayrı vaktiyle yapmış olduğu güzel bir davranışı yâd ederek kurtuluş niyaz ederler. Onlar duâ ettikçe, kaya biraz daha açılır ve sonunda kurtulurlar.

Ancak tercihe şayan görüş; Rakim'in, Ashab-ı Kehf'in isimlerinin yazılı bulunduğu kitâbenin adı olduğudur. كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَبًا Bizim âyât-ı beyyinâtımızdan, kudretimize göre en acaip bir şey mi zannedersiniz? Bizim azameti ve kudretimizde öyle şeyler var ki Ashab-ı Kehf, onun miyârı bile olmaz. Şimdi Hâlik-i Kâinat, Haibine ahvâllerini beyan ediyor.

إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا

eve; ivâ etti الْفِتْيَةُ cemâat-ı fitye. Fetâ; kuvvet-

li genç. Fitye; cemâattır. Bu genç cemâatı ki ihtilâf var, 6 veya 7 olduğunda. Mağaraya gittikleri zaman, Âllâh'a ilticâ ettiler. إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا Dediler; رَبَّنَا "Ey bizi terbiye eden, bu hale getiren Âllâh'ımız. اٰتِنَا Bize ihsan et لَدُنْكَ nezdinden رَحْمَةً rahmetini. Bize rahmetini ihsan et. وَهَبْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ve heyyi' es-lih ve yessir demektir. Islah et ve hazır et bize, emrimiz için rüşd, hidâyet. Hidâyetinizin emrini, bize ıslâh ve hazır et, Yâ Rabbi!" Böyle ilticâ ettiler, uzandılar.

11- فَضَرَبْنَا عَلَىٰ أَدَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا

فَضَرَبْنَا Biz bulduk, perde olduk. Perde gibi عَلَىٰ أَدَانِهِمْ yâni kulaklarına öyle bir hâl yaptık ki sadâ, ses, kulaklarına girmesin ve uykudan uyanmasınlar, فِي الْكَهْفِ mağarada سِنِينَ عَدَدًا senelerce. Seneler geçtikten sonra,

12- ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ أَحْصَىٰ لِمَا لَبِثُوا أَمَدًا

ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ Ondan sonra uyandılar, لِنَعْلَمَ konuşmaya başladılar mağarada ne kadar kaldıklarını. أَيُّ الْحِزْبَيْنِ Muhtelif; ihtilâf eden, miktar, hesabında ihtilâf eden. Yarım gündür, bir gündür diyerek. İhtilâfta hangisi isabet ediyor? لِمَا لَبِثُوا أَمَدًا Lebis, ikâmet ettiği miktarda ihtilaf edenler, hangisi doğrudur? diye konuştular. أَمَدًا İmdât, gayedir. Hangisi gâyesine varmıştır,

13- نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَرِذْنَاهُمْ هُدًى

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ ey Habibim, biz Azimüşşan sana bildireceğiz.

وَرَبَّانَا عَلَى قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُوَا مِنْ دُونِهِ إِلَهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذَا شَطَطًا

Onlara haberi, بِالْحَقِّ hak ve hakikatle. Hak ve hakikat oradaki sözlerdir. إِنَّهُمْ فَتِيَّةٌ Onlar bir cemâat idi, اٰمَنُوا بِرَبِّهِمْ Rabbine halis olarak imân etmişlerdi. وَرِذْنَاهُمْ هُدًى Biz de onların hidâyeti-ni ziyâdeleştirdik, kuvvetlendirdik.

İmân ziyâde noksan olur mu? İmâm-ı Şâfi'nin delili buradandır. İmân ziyade ve noksan olur. İmâm-ı Âzam Radıyâllâhû Anh da zayıf veya kuvvetli oluyor, diyor. Onlar imân ettiler, biz Âzimüşşan onların imânını kuvvetlendirdik.

14- وَرَبَّانَا عَلَى قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُوَا مِنْ دُونِهِ إِلَهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذَا شَطَطًا

Biz, kalplerini raptettik (sabır, sebat ve hakkı izhar için cesaret ve) metânet verdik. إِذْ قَامُوا Kalktıkları zaman dediler, رَبُّنَا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ uyandıkları zaman dediler. "Rabbimiz yerleri ve gökleri halk eden Âllâh'dır. لَنْ نَدْعُوَا ned-û ne'bûde diyor tefsir. İbâdet etmeyiz, çağırmayız mâbût olarak مَنْ لَقَدْ قُلْنَا Âllâh'tan başka. إِلَهًا O'ndan başkasına ilâh demeyiz. Eğer biz, Âllâh'tan başka bir mâbût söylersek, إِذَا شَطَطًا Hak'tan çok uzak oluruz. Şetat; Hak'tan baid demektir.

15- هَؤُلَاءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ إِلَهًا لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا

Kendi kendine diyorlar. Bu bizim kavmimiz, (kavmi-ni beğenmiyorlar) اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ Âllâh'tan gayriyi ilâh edindiler. (Dekyanos'un sözüne uydular, puta tabi oldular.) لَوْلَا يَأْتُونَ Eğer doğru ise niçin bir delil getirmiyorlar, hani

delilleri? Ancak Âllah birdir, bizim imân ettiğimiz Âllâh'tır. فَمَنْ أَظْلَمُ Kimdir daha zâlim ki Âllah'a iftirâ ve yalan isnat eder? Âllâh-û Teâla'ya kizb ve iftira edenden daha zalim kim olabilir? Yolda da birbirlerine şöyle demişlerdi.

وَإِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ فَأَوْا إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ -16
رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مَرْفَقًا

وَإِذِ Ne zamanki اعْتَزَلْتُمُوهُمْ siz, kavminizden i'tizâl ettiniz mi, ayrıldınız mı onlar kaldı orada, وَمَا يَعْبُدُونَ onların tapındıkları putlardan da ayrıldınız mı. إِلَّا اللَّهَ فَأَوْا إِلَى الْكَهْفِ Mademki kavmimizden ve Âllah Teâlâ'dan gayri taptıklarından ayrıldık, o halde mağaraya iltica (ve ibadet) edelim. يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ Yenşuru, yebesûtu ve yessiru rızka. Rızkınızı genişletir Rabbiniz. Korkmayınız, مِنْ رَحْمَتِهِ rahmetinden وَيُهَيِّئْ hazırlar لَكُمْ sizin için. مِنْ أَمْرِكُمْ Emrimizden, مَرْفَقًا sabah akşam gıdanızı verecektir. (Böylece aralarında konuşarak gittiler ve mağarada yattılar.)

وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَإِذَا غَرَبَتْ -17
تَقْرِصُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ مَنْ يَهْدِ
اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضِلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا

وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, şayet sen onları görseydin. Güneş doğduğu vakit, تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ve gurup zamanında da تَقْرِصُهُمْ sol tarafına meylederdi. Böylece onlar, (Güneş ışığından rahatsız olmaksızın) mağaranın bir köşeninde uyurlardı. وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ Fecve; orta demektir. Mağaranın

ortasındadırlar, güneş ışınları yanlarından geçiyor. ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ İşte Ashab-ı Kehf'in bu hâli, azamet-i kudret-i İlâhiye'nin delân let ettiği bir kudrettir. مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ Âllâh-û Teâlâ, kimi hiT dayete getirirse hidâyete gelen odur. وَمَنْ يُضْلِلْ Her kimi, Cenâb-ı Hak yoldan çevirirse وَلَيَأْتِيَنَّكُمْ مَوْجِدٌ ona bir veli, bir mürşid bulamazsın.

Sonra onların hali;

18- وَتَحْسَبُهُمْ آيْقَاطًا وَهُمْ رُقُودٌ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ
وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا
وَلَمَلَّيْتَ مِنْهُمْ رُعبًا

Sen, onları gördüğünde uyanık zannedersin وَتَحْسَبُهُمْ آيْقَاطًا çünkü nefes alıp veriyor, وَهُمْ رُقُودٌ halbûki uykudadırlar. وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ Tefsir diyor ki; Senede bir def'a (âyet-te sarahat yok) sağdan sola, soldan sağa (zamanla vücudlarının çürümemesi için) çevirir, döndürüyorduk. وَكَلْبُهُمْ Onların köpeği, (Köpek de; onlara bir çoban iltihak etti, çobana da iltihak etmiş onun köpeği. Birkaç def'a köpeği men etmişler. Köpek, kudret-i İlâhiye ile lisana gelmiş. Demiş ki ben, Âllâh'a yakın olan, Âllâh'ın dostları ile beraber olmak istiyorum. Beni men etmeyin. Böyle dedikten sonra onu da men etmemişler. O da orada onlarla beraberdir.) (Bu da delâlet eder ki köpek de olsa, evliyaullahın ayağını tutarsa salâh bulur. Cennete giren on hayvandan birisi de budur.) وَبَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ Bast etmiş her iki zirâini بِالْوَصِيدِ eşikte, o mağaranın girişinde ön ayaklarını uzatmış yatmakta idi. لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ Ey Habibim, muttali olup eğer onların o vaziyetini görsen, لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ

arkayı çevirir رُغِبَّا مِنْهُمْ geri dönüp kaçırdın. Her halde kalbin korku ile dolardı.

وَكَذَلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَاءَلُوا بَيْنَهُمْ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ قَالُوا 19-
لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضُ يَوْمٍ قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ
بِوَرِقِكُمْ هَذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرْ أَيُّهَا أَزْكَى طَعَامًا فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ
مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ أَحَدًا

birbirine aralarında sual etsinler. İmâna daha ziyâde kuvvet verir. İşte ölüm de bunun benzeridir. Birisi söyledi. Onlardan reisleri, (ismi Mekselina) كَمْ لَبِثْتُمْ "Burada ne kadar kaldınız?" dedi. (Bazıları) "bir gün veya bir günün birazı kadar kaldık" dediler.

Saçlarına ve tırnaklarına baktıktan sonra, قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا رَبِّمİZ bilir miktarını, kaldığımız müddeti daha iyi O bilir." فَابْعَثُوا Gönderiniz أَحَدَكُمْ birinizi, (reisleri söylüyor cemâate.) (İsimleri var. Yemliha, Mekselinâ, Mernuş, Neynuş, Saruş) بِوَرِقِكُمْ Verik; gümüşe derler. O zamanki para, gümüş imiş. Bu para ile birisi gitsin, هَذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ bu gümüş para ile birinizi şehre gönderin ki (şehir, Tarsus'tur.) فَلْيَنْظُرْ أَيُّهَا أَزْكَى طَعَامًا Baksın, şehrin hangi yiyeceği daha temiz ise size ondan erzak getirsin. (Çünkü onların zamanında orada Mecûsiler de vardı, onlardan bir şey almasın.) فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ Hangi yemek pak ve helâl (bol ve ucuz) ise ondan size rızık getirsin. Ve nezâketle hareket etsin, nazik davransın kimse halimizden haberdar olmasın.

“**Vel-yetelâttaf**” kelimesini saymışlar, kelime itibariyle Kur’ân-ı Azimüşşan’ın tam ortasıdır. Lûtf ile muamele etsin, وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ kimseye burada bulunduğumuzu sezdirtmesin dediler.

إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا -20
إِذَا أَبَدًا

Kimse sizi bilmesin, eğer sizi tanırırsa إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ sizi recmeder, katlederler. أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا Zira ellerine geçirirlerse, ya taşla öldürürler yahut zorla dinlerine döndürürler. Bu halde ise ebediyen felâh bulamazsınız.

Beyzavî’nin naklettiğine göre; Şehre gönderilen adam, elinde ki parayı harcamak üzere çıkarınca, şehir halkı paranın üstündeki Kral Dekyanos’un resmini görür ve adamın bir hazine bulduğunu sanarak kendisini devrin hükümdarına götürürler. Aradan uzun zaman geçmiştir. Artık bu hükümdar, tevhid akidesine bağlı bir Hıristiyandır. Genç adam, krala başlarından geçeni anlatır. Hep birlikte mağaraya giderler ve gencin anlattıklarının doğruluğunu hayretler içinde görürler. Yeniden dirilmenin imkânını ispatlayan bu müşahededen sonra, Allâh-û Teâlâ bu gençleri tekrar ebediyet uykusuna daldırdı.

وَكَذَلِكَ أَغْتَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ -21
فِيهَا إِذْ يَتَنَزَّعُونَ بَيْنَهُمْ أَمْرُهُمْ فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا رَبُّهُمْ أَعْلَمُ
بِهِمْ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَىٰ أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا

وَكَذَلِكَ أَغْتَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا Böylece insanları, إِذْ يَتَنَزَّعُونَ بَيْنَهُمْ أَمْرُهُمْ فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا onların hallerine muttali kıldık. Tâ ki Allâh-û Teâlâ’nın (ba’s ve

haşır hakkındaki) va'dinin hak olduğunu ve kıyametin vukûuna asla şüphe bulunmadığını bilsinler. رَبُّهُمْ أَعْلَمُ بِهِمْ Rab'leri, Hâlik'i, onları daha iyi bilir. قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَىٰ أَمْرِهِمْ Galip olan reisleri dedi. لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا Bir cami, mescid yapalım mağaranın kapısına kâfidir, dediler.

سَيَقُولُونَ ثَلَاثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا 22-
بِالْغَيْبِ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ بِمِدَّتِهِمْ مَا
يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَاءً ظَاهِرًا وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ
مِنْهُمْ أَحَدًا

Rivayet muhtelifdir, halkın arasındaki rivayet. Demişler bazıları üçtür, dördüncüsü köpekleridir. وَيَقُولُونَ وَيَقُولُونَ ثَلَاثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ Rivayet muhtelifdir, halkın arasındaki rivayet. Demişler bazıları üçtür, dördüncüsü köpekleridir. وَيَقُولُونَ ثَلَاثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ Bazıları demişlerdir beş kişidir, altıncıları köpekleridir diyecekler. رَجْمًا بِالْغَيْبِ (Bunlar) bilinmeyen, hakkında tahmin yürütmektir. وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ Yedi kişidir demiş Mü'minler, sekizinci köpekleridir. قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ بِمِدَّتِهِمْ Ey Habibim, onların sözlerine, ihtilâflarına karışma. "Onların sayılarını, Rabbim daha iyi bilir" de. مَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ Onlar hakkında bilgisi olan çok azdır, onlar vilâyet derecesine varmışlar. Âllâh-û Teâla ile onların arasındadır. فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَاءً ظَاهِرًا Bunun için, Ashâb-ı Kehf hakkında zahir olan şeyden fazlasıyla münakaşaya girişme. وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ أَحَدًا Fetva talep etme, acaba kaç kişidirler diye. Onlar hakkında (ileri geri konuşan) kimselerin hiçbirinden malûmat isteme.

Ashab-ı Kehf, Ali Radıyâllâhû Anh'ın rivayetine göre yedi kişi idi, sekizincisi de köpekleriydi. İsimleri; Yemliha, Mekselina, Misk

lina, Mernuş, Debernuş, Şezenuş, Kefeştetayyuş'tu. Köpeklerinin ismi de Kıtmir idi.

وَلَا تَقُولَنَّ لِّشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا -23

Hiçbir şey için, "ben bunu yarın mutlaka yapacağım" deme.

إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَادْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَى أَنْ يَهْدِيَنَّ رَبِّي
لِأَقْرَبَ مِنْ هَٰذَا رَشَدًا

"Ancak Âllah-û Teâlâ dilerse yapacağım" de. Anm
cak Meşiyet-i Îlâhiye ile. Âllâh isterse, inşêallâh yaparım. İn; eğer.
Şè; isterse. Âllâh isterse yarın, inşêallâh yarın gelirim yâni Allâh
isterse gelirim. Öyle ise her yerde inşêallâh deyiniz. Siz yapmak
istediğiniz müstakbel bir şeyi yapacağım dediğinizde, inşêallah
deyiniz. وَادْكُرْ رَبَّكَ Rabbini tezekkür ediniz. إِذَا نَسِيتَ Ne zaman
tezekkür tamam olur? Başkasını kalpten çıkardığın zaman. Kâl-
binden çıkar başkasını, o zaman Rabbini zikret. وَقُلْ عَسَى أَنْ يَهْدِيَنَّ
رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هَٰذَا رَشَدًا "Olur ki umarım Rabbim, beni doğruya
bundan daha yakın olan bir yola iletir, muvaffakiyete erdirir" de.

وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا -25

Ashab-ı Kehf, mağaralarında dokuz fazlasıyla üç yüzyıl kalmış-
lardır.

Ashab-ı Kehf, mağarada Sene-i Şemşiyye hesabı ile üç yüz,
Sene-i Kamerriyye hesabı ile 309 yıl kalmışlardır. Seneyi Şemsiye
ile Seneyi Kameriye arasında fark, her yüzyılda üç senedir. Şu
hâlde, Sene-i Şemsiyye'nin üç yüz yılı, Sene-i Kamerriyye'nin 309
yılı olur.

قُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا لَهُ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ 26-
مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا

قُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا De ki; "Onların mağaralarında ne kadar kaldıklarını, Âllâh-û Teâla daha iyi bilir. لَهُ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ Göklerin ve yerin gaybını bilmek, (her şeye gizli kalan şeylerin ilmi) O'na mahsustur. أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ O ne güzel görür, O ne güzel işitir. Âllâh'tan مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا başka bir dost yok, bir yardımcı yok. O'nun hükmünde de kimse şerik değildir. Semâvat ve arz ehlinin, O'ndan gayri hiçbir yâr ve yardımcıları yoktur. O, kimseyi hükmünde ortak da etmez.



وَإِذْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ 27-
دُونِهِ مُلْتَحَدًا

وَإِذْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ Hâlik-i Kâinat, Habibine bilâ teşbih bir talimat veriyor. Buyuruyor ki; Allâh'tan nâzil olan, Rabbinin kitâbından sana vahyolunanı oku. مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ Onun kelimelerini değiştirebilecek yoktur. Onların ihtilâflarına ehemmiyet verme, mukabele de etme. (Çünkü âyet Mekki'dir) Hiçbir zaman Kelimât-ı İlahiye'nin tebeddülüne imkân yoktur. وَلَنْ تَجِدَ Bulamazsın مِنْ دُونِهِ Cenâb-ı Hak'tan gayri مُلْتَحَدًا iltica edecek yer, iltica edilecek yer ancak Âllâh'tır. Sen, O'na iltica ediyorsun.

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدْوَةِ وَالْعَشيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ 28-

وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا
قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا

مَعَ الَّذِينَ نَفْسَكَ Ey Habibim, nefesine sebat ver وَاضْبِرْ kimselere ki يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدْوَةِ وَالْعَشيِّ sabah, akşam "Âllâh" diye çağırırlar. Nefsini, Rablerine sırf O'nun rızasını dileyerek duâ edenlerle birlikte bulundur. Sonra bunu yapıyorlar ama يُرِيدُونَ وَجْهَهُ ancak rızayı İlâhi'yi istiyorlar. Ne para isterler ne şöhret isterler hatta ne cennet isterler. Ancak Âllâh'ın rızasını isterler, nefsini bunlarla beraber sabret. وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا Dünya hayatının zinetine kapılıp da gözlerini onlardan ayırma. وَلَا تُطِعْ İtâat etme, "men erselnâ" عَنْ ذِكْرِنَا kalbini zikrimizden gafil kıldığımız, heveslerine uymuş, وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ işinde haddi aşmış kimselere itâat etme. Ayetin hülasası da mâl-ı serveti çok olanlarla meşkûl olmayın. Çünkü zenginin kâlbi ekseriya mâl-ı servet ile bağlı olduğundan, hâdiste "ölüdür" diyor. Onlarla fazla ihtilât ettiğiniz zaman, size de intikâl eder.

Bu âyetin nüzulüne sebep; Uyeyne b. Hısn el-Fezâri Müslüman olmazdan evvel, Peygamber Sallâllâhû Aleyhivesellem'e gelmiş. Bakmış ki yanında fukaradan bir cemâat var. Bunun üzerine şunları söylemiş.

"Ya Rasûlâllâh! Bunların pis kokuları seni rahatsız etmiyor mu? Biz Mudar kabilesinin eşrafıyız. Biz Müslüman olursak, bizimle birlikte birçok kimseler Müslüman olur. Bizim, sana tâbi olmamıza mâni ise ancak bu adamların senin yanında bulunmalarıdır. Bunları yanından çıkar! Hiç olmazsa onlar için ayrı, bizim için ayrı birer meclis tahsis et ki sana tâbi olalım." Bu âyet inince Peya

gamber Sallâllâhû Aleyhivesellem, "Âllâh-û Teâlâ'ya hamd olsun ki ümmetim içinde, benim kendileri ile sabretmem emrolunan kimseler halkolmuştur" demiştir.

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا
لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ
يَشْوِي الْوُجُوهُ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا

وَقُلِ De ki onlara cevap budur. الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ Hak ve hakikat Kur'ân-ı Azimüşşan, Rabbinizden nâzil olmuştur. Onun için فَمَنْ شَاءَ sizden kim isterse فَلْيُؤْمِنْ imân etsin, فَلْيُكْفُرْ dileyen de inkâr etsin. Bir def'a hak ve hakikât zahir olmuş, Kur'ân-ı Azimüşşan nâzil olmuş, hak ve hâkikât zuhur etmiş. إِنَّا أَعْتَدْنَا Biz Azimüşşan hazır ettik لِلظَّالِمِينَ zalimler için نَارًا cehennem azabını. (Bununla ifâde edilir ki cenneti cehennem mevcuttur, hâli faaliyette değildir.) أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا Cehennemin ateşleri onları ihata eder, çadır gibi onları içeri alır. وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا Şayet susuzluktan istimdat ederlerse, الْوُجُوهُ بِئْسَ الشَّرَابُ onlara zeytinyağı tortusu (veya erimiş bakır) gibi yüzleri kavuran bir su ile imdat edeceklerdir. Bu ne fenâ bir içecek مُرْتَفَقًا ve o (cehennem) ne fena bir yerdir. Eğer düşünseler (Kur'ân-ı Azimüşşan, şeriate muhalif olanları tehdit ediyor.)

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا 30-

وَعَمِلُوا, Âllâh'a, Rasûlûllah'a, Kur'ân'a imân eden, إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا الصَّالِحَاتِ imânını âmâl-i sâliha ile tezyin ve takviye eden. (Cennet için imân kâfidir fakat cennetin derecelerini bulmak için de âmal-i

sâliha lâzım gelir.) أَهْسَنَ اَمَلٍ Ahseen amel var. Biz Azimüşşan, لَا نُضِيعُ زَايَةً zâyî etmeyiz. Böyle güzel amelleri yapanların zerre kadar ecrini noksan etmeyiz.

31- أُولَئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا

Onlara cennetler var. (Adn cennet; vasat bir cennettir.) Altından nehirler cereyan ediyor. Cennete gittikten sonra zinetlenirler. (Hanımlar da erkekler de en kıymetli zinet, abdest suyu nereye kadar varmışsa oraları nurlanıyor. Onun için namaza dünyada devam eden Müslüman hanımlar, hurilerden güzel olur.) Bilezikler, altından bileziklerle süslenecekler. İnce ve kalın dibâdan, yeşil elbiseler giyeceklerdir. Müttekiler için dayanılacak sağa sola dönen koltuklar var Ne güzel karşılık mükâfattır, ne güzel kalma yeridir.

32- وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَابٍ وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا

Ey Habibim, anlamları için misal ile zengin olanın kibr-i azametini, fakir üzerine olan misalini beyan et onlara. İki adam varmış. Biz, onların birisine iki cennet iki bahçe verdik. Üzüm bağı idi. İkisinin de etrafını hurmalıklarla kuşatmıştık, arası boş di-

ğer meyveler için. **وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا** Aralarında da ekinler bitmiş, ekinlik yapmıştık.

Bunlar İsrailoğullarından biri Mü'min, diğeri kâfir, iki kardeşti. Babalarından sekiz bin dinar miras kalmış ve yarı yarıya üleşmişlerdi. Kâfir olanı bu para ile arazi ve akar edinmiş, Mü'min ise parasını hayra sarfetmişti.

Bir rivâyete göre de bunlar, Ben-i Mahzûm'dan. Biri Esved bin Abdülesed adlı kâfir ve diğeri Ebû Seleme Abdullah bin Abdülesed adlı Mü'min. İki kardeşti.

كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ آتَتْ أُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمِ مِنْهُ شَيْئًا وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهْرًا 33-

كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ Her iki bahçe de **آتَتْ أُكُلَهَا** mahsüllerini verirdi, hiçbir meyvesi eksik kalmamıştı. (Çünkü bahçelerin âdeti, bir sene bol meyve vermişse ikinci sene noksan verir.) Bu bahçeler öyle değil, her sene muntazam bol mahsül verirdi. **وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهْرًا** Fıskırmak sûreti ile içinden kaynakayan bir nehir akıtmıştık.

وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ لِصَاحِبِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَنَا أَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَأَعَزُّ نَفَرًا 34-

وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ Bu bağ sahibinin başka serveti de vardı. Bu bağ ve bahçelerle iftihar edip, Müslüman'a diyordu. **فَقَالَ لِصَاحِبِهِ** Müslüman'a diyordu, **وَهُوَ يُحَاوِرُهُ** bir gün muhavere esnasında kardeşine (öğünerek,) **أَنَا أَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا** ben senden malca daha zenginim, **وَأَعَزُّ نَفَرًا** aşiret, akraba ve evlâtlarım daha çoktur senden. Böyle iftihar ederdi, sonra daha ziyade öğünmek ve iftihar etmek için, Müslüman kardeşini bağa davet etti.

وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَن تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا -35

وَدَخَلَ جَنَّتَهُ (Böyle gurur ve kibirle) kendisine zulmederek bağına girdi. وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ Nefsine zulmederek kibir ve ûcub ile bahçeye girdi, Müslüman kardeşi de beraber. (Sonra bununla da kalmadı, ahireti de inkâr edecek kâfir olan.) مَا أَظُنُّ Ben zannetmem ki تَبِيدَ bu bahçe harap olmaz demek istiyor. هَذِهِ أَبَدًا Bu bahçe, dâimi ebedi devam eder.

وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِن رُّدِدْتُ إِلَىٰ رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا -36

وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً Kıyametin kopacağını da zannetmiyorum. وَلَئِن رُّدِدْتُ إِلَىٰ رَبِّي Şayet Rabbime döndürülüp, O'na götürülürsem. (Eğer senin bildiğin gibi ben, Rabbime avdet edersem yâni doğru da olsa zannettiğin gibi) zannetmem ki لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا (orada) bundan daha hayırlı bir akibet bulacak değilim. (Böylece küfrünü beyan etti)

قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّيَكَ رَجُلًا -37

وَهُوَ يُحَاوِرُهُ Mü'min olan, kardeşine cevap verdi. قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ Muhavere eder, cevap verirken dedi. أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ Seni yoktan var eden Âllâh'a küfür ettin. خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ Seni evvelâ topraktan halk etti, Âdem Aleyhisselâm topraktan halk oldu, babandır. ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ Sonra Âdem Aleyhisselâm'dan sana kadar da nutfeyi meniden hâsıl oldu, bunların hepsini yapan Âllâh. Sen,

O'nu şimdi inkâr mı ediyorsun? ثُمَّ سَوَّيْتُكَ رَجُلًا Daha sonra seni, bir adam biçimine sokan Âllâh'ı inkâr mı ediyorsun?

Servetinin ve adamlarının çokluğuna gururlanan bu kişinin, ahireti inkâr ettiği 36. âyetin başında anlatılmıştı. 37. âyetle ise bu kişi, Âllâh'ı inkâr etmekle itham ediliyor. Şu hâlde Beyzâvi'nin de işaret ettiği gibi, ahireti inkâr etmek, bir bakıma Âllâh'ı inkâr etmek demektir. Zirâ âhiretin imkânsızlığını savunmak, Âllâh'ın gücünün sonsuzluğundan şüphe etmenin bir sonucudur. Nitekim bu kişiye, kendisinin yaradılış safhaları hatırlatılmak sûreti ile bu kudretin sahibi olan Âllâh'ın, kıyâmeti de gerçekleştirme gücünde olduğu ispatlanmak istenmiştir.

لَكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا 38-

لَكِنَّا "lâ kin ene"dir aslı. Eğer vakıfta olursa "lâ kin ene" eğer geçerse "lâ kinnê" denilir. Sen böyle inkâr ediyorsun, ben ise inkâr etmem senin gibi. وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا Rabbimdir Âllâh. هُوَ اللَّهُ رَبِّي Ben, Rabbime hiçbir şerik koşmam. Hâlik-i Kâinat birdir, benim Rabbim budur.

وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ إِنْ تَرَنِ أَنَا 39-
أَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَوَلَدًا

وَلَوْلَا Yani "hellâ" Niçin sen bahçene, bağına girdiğin zaman قُلْتَ söylemedin? مَا شَاءَ اللَّهُ "Âllâh ne isterse, o olur. Kuvvet-i kudret Âllâh'a aittir." (İnsan fevkalâde bir şeyi gördüğünde مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ "mâşeâllâhû lâ kuvvete illâ billâh" demeli. Eğer böyle derse, isâbet-i ayın olmaz.) Müslülman olan kardeşine, sen bahçeni gördüğünde مَا شَاءَ اللَّهُ "mâşeâl-

lâh" demedin, لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ Allâh'ı da inkâr ettin. إِنَّ Eğer beni görürsen böyle fakir, أَنَا أَقْلٌ مِنْكَ مَالًا وَوَلَدًا mal-û evlât itibariyle aşağı görürsen, benim üzerime tekebbür etme. Beni, kendinden güçsüz görüyorsan (şunu bil ki;)

فَعَسَى رَبِّي أَن يُؤْتِيَنِي خَيْرًا مِّنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِّنَ السَّمَاءِ فَيُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا 40

خَيْرًا أَن يُؤْتِيَنِي Benim Rabbim, رَبِّي Yakındır. فَعَسَى senin cennetinden daha hayırlı, benim kanaatım var. Öldükten sonra Rabbim bana in'am ve ihsan eder. وَيُرْسِلَ Gönderir مِنْ السَّمَاءِ senin bu bağına bahçene حُسْبَانًا sâika, yıldırım صَعِيدًا Toprak olur, زَلَقًا yumuşak toprak olur.

أَوْ يُصْبِحَ مَأْوَاهَا غَوْرًا فَلَن تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلَبًا 41

فَلَن yahut bağının suyu dibe çekiliverir. أَوْ يُصْبِحَ مَأْوَاهَا غَوْرًا Hiç gücün de yetmez ki o suyu arayıp bir daha bulamazsın.

وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِ فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلَى مَا أَنفَقَ فِيهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّي أَحَدًا 42

وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِ Derken ihata etti gazab-ı İlâhi, o kâfirin bütün servetini, bağ-ı bahçesi mahvoldu gitti. Onun temennisi tamamen zuhur etti. Hiçbir yeşillik kalmadı, kaynayarak akan suyu da yedrin dibine geçti. فَأَصْبَحَ Sabahleyin geldiğinde hal-i vaziyeti gördü. يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ Ellerinini hasretle vuruyor birbirine, nedâmet-i tehassür

ile. Ben zahmetler ile uğraşarak bu bahçeleri böyle meydana getirdiğim halde, bütün mahsül ve hizmetler mahvol-
du gitti. **وَهِيَ خَاوِيَةٌ** Bakıyor ki düşmüş **عُرُوشَهَا** tepenin üzerine
yani ne varsa binalar yere, çatıları da üstüne çökmüştü. **وَيَقُولُ**
Dedi, nedamet etti, pişman oldu fakat ne fayda, geçti. **يَا لَيْتَنِي**
Keşke **لَمْ أُشْرِكْ** ben şerik yapmasaydım, **بِرَبِّي أَحَدًا** keşke ben Rab-
bime şerik yapmasaydım.

وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِئَةٌ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مُنتَصِرًا -43

Kendisine, Âllah'tan başka yardım edecek bu-
lunmadı, bir cemâat **يَنْصُرُونَهُ** yardım etsin. **فِئَة**; cemâat demektir.
Bahçeyi imar etmek için hiçbir cemâattan yardım görmedi. **مِنْ دُونِ**
Âllah'tan başka, **وَمَا كَانَ مُنتَصِرًا** kendi kendini de kurtaracak
güçte değildi.

هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا -44

هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ İşte bu vak'aları düşünürseniz. Velâyet,
emir ancak Âllah'ındır, başkasının değil. **هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا**
Mükâfatı en iyi olan O, en güzel akıbeti veren yine O'dur.

Cenâb-ı Hak, ikinci bir misal de bildiriyor. Dünyanın seriuz-
zevâl olduğuna, dünyanın bâki olmadığına misaldir.

وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ -45
بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَّاحُ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
مُقْتَدِرًا

وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا Dünyanın hayâtı neye benzer, misâl

ile bildir ey Habibim. **كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ** Gökten indirdiğimiz bir su, yağmur gibidir. **فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ** Onunla yeryüzünün nebatları birbirine karışır, (kuvvetlenir, büyür, olgunlaşır.) **فَأَصْبَحَ** Bir zaman sonra **هَشِيمًا** kurumaya başlar, kuruduktan sonra bir rüzgâr gelir. **تَذْرُوهُ الرِّيَّاحُ** Rüzgâr onu kırar, savurduğu çerçöp haline gelmiştir. İşte dünyanın hayatı da buna benzer. **وَكَانَ اللَّهُ** Âllâh CelleCelâlûhû **عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا** her şeye, her şey üzerinde iktidar sahibidir.

46- أَمْالٌ وَالْبُنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا

مَالٌ وَبَنُونَ Mâl-û servet, evlât, ne olabilir? İnsana nihâyet
 دُنْيَا هَيَاةِ الدُّنْيَا dünya hayatının zinetidir, başka hiçbir şey değildir.
 Âhiret umuru, onun yolunda sarfederse o zaman fayda verir.
 فَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ Fakat hiçbiri bâki değildir. Bâki kalacak salih
 amellerdir ki خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا Rabbinin nezdinde, se-
 vapca da amelce de hayırlıdır.

Cenâb-ı Hak karşılaştırıyor. Bir tarafta dünyada mâl-û servet, evlât, aşiret var. Onlar ne yapıyor insana? Dünyada zinetleniyor, sürurla geçiriyor gibi. Buna güvenmeyin nihayet dünyada hayatınız kadar devamı var.

Ya ne yapalım diyor. Bêkiyâtüssalihâta devam edelim diyor. Bêkiyâtüssalihâtî, Abdullah bin Abbas buyuruyor. Beş vakit nay maz, Hac, Ramazan orucu veya

100 defa (Sübhanâllâhi velhamdû lillâhi ve lâ ilâhe illâllâhû
vallâhû ekber ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhil aliyyil azîm.)

100 defa (Estağfirullâh ellezî lâ ilâhe illâ hû, el-Hayyû'l-Kayyû-me ve etûbû ileyh.)

100 defa (Allâhümme salli alâ seyyidinâ Muhammedin ve ala âli seyyidinâ Muhammedin vebârik vesellim.)

Her gün 100'er def'a okunursa büyük bir nimet olur. Bu tesbi-hat zikirler bâki kalıyor.

وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ
أَحَدًا 47

وَيَوْمَ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, üm-metine beyan et o günleri ki نُسَيِّرُ الْجِبَالَ dağları yerlerinden kon-parıp yürütürüz, (atılmış pamuk gibi.) وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً Ve yer-yüzünün çırlıçıplak olduğunu görürsün. وَحَشَرْنَاهُمْ Mü'minleri de kâfirleri de kâbirlerinden çıkarırız. فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا Hiçbirisini bırakmaksızın, (tüm ölenleri) mahşerde toplamış olacağız.

وَعَرَضُوا عَلَى رَبِّكَ صَفًّا لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ بَلْ
رَعِمْتُمْ أَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُم مَّوْعِدًا 48

وَعَرَضُوا عَلَى رَبِّكَ صَفًّا Ve hepsi, saf saf Rabbinin huzuruna arz olunurlar. O vakit melekler görür onları. لَقَدْ جِئْتُمُونَا Melek lisanı ile onlara derler ki hayratı olmayanlara. كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ Siz geldiniz, nasıl ki ilk evvela dünyaya gittiniz de annenizden çıplak geldiniz, hiçbir şeyiniz yoktu. Şimdi de hiçbir şeyiniz olmadığı hal-de geldiniz. بَلْ رَعِمْتُمْ Belki zannettiniz ki مَّوْعِدًا siz ba's ve haşir olmayacak mı zannettiniz?

Mevlâna Celâleddin-i Rumi Kaddesallahu Sırrahülaziz buyuru-

yor. Geri gelmeye ümidin yok mu idi? Sen dünyaya gittin ömür verdik, imkân verdik, burası için bir şey yapmadın. Buraya geleceğine ümidin yok mu idi? Bugünkü va'deyi bâtil mı zannederdin, böyle çıplak geldin bu kapıya? Buna inanmıyordun, inansaydın elbette çalışırdın. Bu kadar isyan ile eli boş olarak dostun kapısına nasıl geliyorsun?

وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا 49-
مَا لِهَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا وَوَجَدُوا مَا
عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا

وَوُضِعَ الْكِتَابُ Herkesin kitabı, (amel defteri ortaya) konulur. Mücrimler korkmaya başlarlar. Suçluların, onda yazılı olanlardan korkmuş olduklarını görürsün. Diyorlar, يَا وَيْلَتَنَا مَا لِهَذَا الْكِتَابِ Diyorlar, وَيَقُولُونَ "Veyl olsun, vay hâlimize nasıl bir mektup!" diyorlar. KÜÇÜK BÜYÜK GÜNAHLARIMIZDAN HİÇBİRİNİ BIRAKMaksızın, hepsini sayıp zapt etmiş, إِلَّا أَحْصَاهَا hepsini tadât etmiştir. Ve bütun yaptıklarını hazır, karşılarda bulurlar وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا Senin Rabbin, âdildir hiç kimseye zulmetmez. Âdalet-i İlâhiye tecelli eder.



وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ 50-
فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ
عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا

Bundan evvel bir hikâye geçti. İki kardeş vardı. Birisinin iki

cenneti, zenginliği vardı. Diğeri ise fakir idi. Zengin servet sahibi dâima fakirin üzerine kibr-i azamet gösterir. "Benim servetim vardır, senin ise yoktur" diyordu. Sonunda bu zengin servet sahibinin mal-û serveti mahvoldu. Diğer fakir olan da Rahmet-i İlâhiye'ye nâil oldu. Cenâb-ı Hak, zenginin bu hali şeytanın iğvatındandır, buyuruyor. Zengine, "azamet-i kibri fakir üzerine yap" diyen, telkin eden şeytandır. Şeytan bir yere muvaffak olamadı mı, onun dostlarını elde eder. Bu şekilde onun üzerine gider. Meselâ Âdem Aleyhisselâm'a muvaffak olamayınca, Havva Radiyâllâhû Anhâ'ya elde etti.

İşte zengin servet sahiplerinin fukara üzerine kibr-i azamet etmesi, gâye nihâyet nereye varır? Zenginin mâl-û serveti hepsi mahvolur, fakir ise; Cenâb-ı Hâk, onu yine lütf-u keremiyle geçindirir, devam eder.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ Biz Azimüşşan emrettik meleklerle ki "Âdem Aleyhisselâm'a secde edin" demiştik. Secde, yâ hürd met secdesidir, eğilmektir. Yahut Âdem Aleyhisselâm, mescudun ileyhtir, mescudun leh değildir. Nasıl ki biz duvara karşı secde ediyoruz. فَسَجَدُوا Yerdeki melekler secde ettiler, (semâvattaki melekler gelip secde etmediler.) إِلَّا إِبْلِيسَ Ancak iblis hariç, secde etmedi. كَانَ مِنَ الْجِنِّ Gerçi iblis, meleklerin arasında idi fakat onun aslı cinlerden idi. İblis senelerce ibadet, secde etti. Cenâb-ı Hak, yapılan senelerce ibadeti red ederek, nasıl olur da Âdem Aleyhisselâm'a emredilen secdeden dolayı, iblisi ebedi olarak rahmetinden tard etti. Demişler ki sebebi budur; İblis, bütün ibadetlerini ucub içinde yapıyordu. "Benim gibi, bu kadar çok güzel ibadet yapan var mıdır?" diye kendi kendine ucup ediyordu. İblisin her

ibadetinin sonunda, onun kendini beğenmesi, ucbu ibadetini iptal ediyordu.

Bir Mü'min de yapmış olduğu ibadetine güvendi mi, ibadetleri iptal edilmiş olur. Öyle ise ibadete güvenmek ne oluyor? Şeytan-iblisin yolu oluyor. Çünkü onun ibadetleri, o yolda ucbundan dolayı iptal olmuştur.

فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ Feseka; fisk, huruştır. Fâsık oldu demek, taat-ı İlâhiye'den huruç etti. Emr-i İlâhi'den huruç etti, hariç oldu emr-i İlâhi'den. اَفْتَتَّخِذُوْهُ وُدًّا اُولَآئِىَّ مِنْ دُونِ Ey insanlar! Bu iblis sizin düşmanınız olduğu, hele ilk babanız Âdem Aleyhisselâm'ın düşmanı olduğu ilân edildikten sonra, siz bu düşmanı ve onun evliyalı, hepsi size düşman olduğu halde beni bırakıp da onu ve zürriyetini mi dost ediniyorsunuz? Benim emrimi bırakıp da onun sözünü tutmak, halbûki وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ onlar zaten size apaçık düşmandır. بئسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا Ne fena bir değiştirmedir. Âllah'ın taatına bedel, iblise itaat etmek ne fena bir tebdildir. Dostu bırakıp da düşmanın sözüne uymak ne fena çirkin bir bedeldir.

مَا أَشْهَدْتُهُمْ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنْفُسِهِمْ وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَصُدًا

مَا أَشْهَدْتُهُمْ İblise ve zürriyetine işhad etmedim, göstermedim, خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ yerleri ve gökleri halk ederken onları orada hazır etmedim. وَلَا خَلْقَ أَنْفُسِهِمْ Birbirlerinin halk edilmesini de görmediler. وَمَا كُنْتُ Değilim ben, مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ idlâl dalalette olan şeytan ve avanelerini عَصُدًا a'van, dost ittihaz etmem. Ben, dinim için fasık ve münafıkları yardımcı edinmiş değilim.

وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا شُرَكَائِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ 52-
وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا

Tasvir ediyor Cenâb-ı Hak. Ey Habibim, beyan et onların kıyametteki hallerini. O günde Âllâhü Tealâ, melek lisanı ile haşirde mücrimlere, نَادُوا "çağırınız" bana şerik itti haz ettiğiniz, الَّذِينَ زَعَمْتُمْ şeriklerim zannettiğiniz, bana şerik ettiklerinizi çağırın bakalım, size bir imdat edecekler mi? فَدَعَوْهُمْ Onlar da nidâ edecek, (yardımcı isteyecek)ler fakat kendilerine cevap verilmeyecek. وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا Onların arasına helâk edici cehennem dereleri, tehlikeli bir uçurum koyduk.

وَرَأَى الْمُجْرِمُونَ النَّارَ فَظَنُّوا أَنَّهُمْ مُوَافِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا 53-

O zaman mücrimler, ehl-i cehennem, cehennemi gözle müşahade ederler. فَظَنُّوا أَنَّهُمْ مُوَافِعُوهَا Bilirler ki içine girecekler, içine düşeceklerini yakinen anlayacaklar وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا fakat geri dönecek bir yer de bulamayacaklar.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا 54-

Biz Azimüşşan "beyyennê" beyan ettik. فِي هَذَا Bu Kur'ân-ı Azimüşşan'da كُلِّ مَثَلٍ her misâl, her cinsten, her çeşidini beyan tafsil ettik. وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا İnsân-ı kâfir ekseriyâ cedel, tartışmaya her şeyden çok düşkünşdür. Kur'ân-ı Azimüşşan'a, Rasûl-û Ekrem'e karşı mücadele eder. Kâlbinde imân olan, onu yapmaya utanır ve itaat eder.

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا

Nedir مَنْعُ النَّاسِ insanları men eder imân etmekten, Rab-
lerinden mağfiret talep etmekten, أَنْ يُؤْمِنُوا imândan? Nedir, onları
imândan men eden alıkoyan? إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ Hidayet gelmiştir
ki Kur'ân'dır, mani olan nedir ki imân etmiyorlar? وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ
Ne mâni var, Âllâh'tan istiğfar talep etmiyorlar? إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ
الْأَوَّلِينَ Önceki ümmetlerin başlarına gelmiş olan kahr-ı gazabın
gelmesini bekliyorlar أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا veya kendilerine ansızın
ve aşikâre azabımızın gelmesini bekliyorlar.

وَمَا تُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَيُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا
بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَمَا أُنْذِرُوا هُرُوءًا

Biz Azimüşşan, mürsellersi peygamberleri وَمَا تُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ
gönderiyoruz. إِلَّا مُبَشِّرِينَ Ancak (Mü'minleri cennetle) müjdeleyi-
ci, وَمُنْذِرِينَ kâfirleri de cehennem ile korkutucudur. وَيُجَادِلُ الَّذِينَ
كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ Kâfir olanları ise hakkı, bâtil ile ortadan kaldırmak
için mücadele verirler. لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ Hakkı, batılla çürütmek
için mücadele ederler fakat delilleri yoktur. Kâfir ve münâfıkların
hali budur. Mücâdele, delil ile baş edemedi mi işi kuvvete döküyor.
وَآيَاتِي وَمَا أُنْذِرُوا هُرُوءًا Âyât-ı Kur'aniyeyi ve bu nasihat-ı va-
izleri alaya alır, eğlence edinirler.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاؤُهُ

إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفَىٰ آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِنْ تَدْعُهُمْ
إِلَى الْهُدَىٰ فَلَنْ يَهْتَدُوا إِذًا أَبَدًا

Kimdir أَظْلَمُ daha zalim? İstifâm-ı inkâridir. Bundan daha zalim yoktur, olamaz. مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ Âyât-ı Kur'âniye tezikir edilir, va'z-ı nasihat edilir. Kur'ân'ın âyetleri söylenir, halbûki ondan i'raz eder, küfür ve mâsiyetlerini unutan (akibetini düşünmeyen) bir kimseden daha zalim kim olabilir? وَنَسِيَ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ Âllâh'a karşı yaptığı hataları unuttur. Âllâh emrediyor, onların tuttuğu yol cehennem içindir. Biz, onların kâlplerine perde koymuşuz. Hak ve hakikat, Kur'an kalplerine girmiyor. أَنْ يَفْقَهُوهُ Kalplerinde perde var, Kur'an oraya girmiyor. وَفَىٰ آذَانِهِمْ وَقْرًا Kulaklarına da (işitmemeleri için) bir ağırlık koyduk. وَإِنْ تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ Ey Habibim, böyle küfr-ü inâdi sahibi olanları, eğer hidâyete talep etsen bile فَلَنْ يَهْتَدُوا إِذًا أَبَدًا hiçbirisi hidayete gelmez. Çünkü ben, bunları cehennem için halç ketmişim.

Mevlâna Celâlêdin-i Rûmi Kaddesâllâhû Sırrahülaziz buyuruRyor. Ey, dünyanın mâl-û mülküne yapışmış. Ne âhireti düşünüp görüyor, ne de dünyanın hakikatını biliyor. Eğer Cenâb-ı Hak'kın azametini bir lahza müşahade etsen, tecelliyatını bir görebilsen. O vakit bu dünya gözünden düşer, Âllâh'ın emirleri ateş gibi de olsa canını atarsın içine. Fakat senin basiretin kapalı, orada ne olduğunu bilmiyorsun. Bilmediğin için dünya güzel görünüyor. Eğer o taraftan biraz zuhurat olursa, bu dünyanın yenilen ve içilenlerini cife gibi görürsün. Kurb-u İlâhi, Âllâh'a tekarrubun verdiği tesir, eğer bir lahza zuhur eder görürsen, dünyanın bu nimetleri gözden

düşer, adeta cife gibi olur. Ne için görmüyor? Kusuru gözündedir, aşağı ile yukarıyı görmüyor. Aldanmıştır, pislerle arkadaşlık yaptığından akidesi bozulmuştur. Akideyi tashihe çalışmıyor, benliği de var, "benim" diyor. Benim diyen de hiçbir şey alıp anılamaz. Lâhza lâhza yüz üstüne düşer, bir adam ki hâli görür de akibetini görmüyor. Akibetini düşünüp görmiyen, önünü görmiyen insan gibidir.

وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ - 58
بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ لَّنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْثِقًا

وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ Ey habibim, senin Rabbin mağfiret sahibidir, merhamet edicidir, onun için imhal ediyor. Eğer bu ham taları yapanları, hatalarının akabinde hemen acilen günahlarla muâhaze etseydi, yeryüzünde bir insan kalmazdı. لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا Şayet Rabbin, onları kazandıkları günahlardan dolayı muâheze edecek olsaydı, لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ ahiret azabını tâcil etmiş olurdu. O vakit dünya, ahiret olurdu. Halbûki azap yeri dünya değil, ahirettir. بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ Fakat onlar için va'dedilen bir zaman vardır. لَّنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْثِقًا Âllâh'tan başka bir merci yok, artık bundan kaçıp kurtulacakları bir sığınak bulamıyacaklardır. Âllâh-û Teâlâ'dan gayri, asla kurtarıcı bulamazlar.

وَتِلْكَ الْقُرَىٰ أَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا - 59

وَتِلْكَ الْقُرَىٰ أَهْلَكْنَاهُمْ İşte biz, o (Nuh, Ad, Semud, Lût ve benzeri) memleketleri nefislerine zulmettikleri vakit helâk ettik. Bu helâk oluşları da onların cezaları değildir. Bu musibetlerin olması, ahiretteki ebedi azaplarının olacağına işarettir. Yoksa ölüm

ceza değil, ölüm zaten kazıye-i mahkemedir, herkese gelecektir. وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا نَفْسِیْهِنَ zultettikleri zaman, لَمَّا ظَلَمُوا onları helâk etmek için de muayyen bir zaman tayin eyledik (ki o zamanı ne tehir ve ne takdim edemezler.) Eğer zalimin zulmü yalnız dünyada ölümü ile kapanırsa, yapacağını yaptı ve gitti olur. Onun zulmü, ölümü ile kapanmıyor. Dünyada biraz azap görürse alamettir, ahiretteki şiddetli azap olacağına delildir.

İyilerin de mükâfatı ahirettedir fakat iyiler de bu dünyada mükâfat görürler. O mükâfat, onun ecr-i ücretine mukâbil değildir. Bu mükâfat, ahiretteki ebedi saadetine bir işaret oluyor.

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِفَتَاهُ لَا أَبْرَحُ حَتَّىٰ أَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِيَ حُقُبًا

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِفَتَاهُ Mûsâ Aleyhisselâm hakkında olup, tefsirler iki ayrı şekilde rivayet ediyorlar. Mûsâ Aleyhisselâm belagatlı bir hutbe okumuş, birisi söylemiş. Ya Mûsâ, şimdi yeryüzünde senden daha âlim kimse var mıdır? Mûsâ Aleyhisselâm da "lâ e'lemü" demiş. Bu lâ e'lemu kelimesi, Mûsâ Aleyhisselâm'ın gözü içinde bulunan bir kılın rahatsız ettiği gibi, misali üzerine, bu sözün karsılığını ona çekirmiş oldu. Mûsâ Aleyhisselâm, "lâ e'lemü" demeyip "Âllâh bilir" diyecekti. Lâ e'lemü dediğinden dolayı imtihana tabi tutuldu.

Cenâb-ı Hak da buyurdu. Benim bir kulum var, Mec'meal Bahrayn. Âlimdir, git ondan talim et. وَإِذْ قَالَ Ey Habibim, ümmetine beyan et o zamanları ki قَالَ مُوسَىٰ Mûsâ Aleyhisselâm dedi, لِفَتَاهُ arkadaşına ki Yûşa Bin Nun bin Efrahim bin Yusuf idi. Yusuf Aley-

hisselâm'ın torunudur. Dedi; **لَا أَبْرَحُ حَتَّى أَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ** Ben, Mec'meal Bahrayne (iki denizin birleştiği yere) varıncaya kadar durmayıp gideceğim. Arkadaşına, benim seferim uzundur, diyor. İki denizin mültekası, tefsir diyor ki; Rum Denizi ile Fars Denizinin yan yana geldiği yerdir. Bazıları da diyor ki; inde bahril muhit yer var diyor. Bir kısmı da diyor ki; Mûsâ (Aleyhisselâm) ile Hızır Aleyhisselâm her ikisi de ilm-i İlâhî'den birer deniz gibidir. Mûsâ Aleyhisselâm zâhir âleminin, Hızır Aleyhisselâm da bâtın âlemi'nin denizidir. "ev emdiya hukuben" Yahut (maksadına erinceye kadar) senelerce yürüyeceğim. Ben, diyor uzun yolculuk yapacağım, tâ ki onu görünceye kadar. Yuşa Aleyhisselâm bu yolculukta, Mûsâ Aleyhisselâm'a refakat ve hizmet etmişti.

فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنَهُمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا 61-

فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنَهُمَا Her ikisi de iki denizin birleştiği yere ulaştılar. (Cenâb-ı Hak, ilham ile Mûsâ Aleyhisselâm'a demişti. "Bunun alâmeti nedir?" diye Mûsâ Aleyhisselâm sormuştu. Cenâb-ı Hak da "bir balığı kızartacaksın ve çantana koyacaksın, ne zamanki o balık dirilip hayat bulur ve denize atlarsa, işte aradığını orada bulursun.) **فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنَهُمَا** Ne zamanki Mec'meal Bahrayn'e gittiler, **نَسِيَا حُوتَهُمَا** epey zaman yol alıp oraya gittiler, balığın bu halini hikâyesini unutup hatırlarından çıktı. **فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ** Balık yolunu tutup denize atlayarak, denizde bir deliğe doğru yola koyulmuştu. (Balık yanlarındaki çantadan çıkıp, kendini denize atıyor ve denizde kaybolup gidiyor.)

Rivayet edildiğine göre Mûsâ Aleyhisselâm, Cenâb-ı Hak'ka sordu. "Ya Rab, kullarının sana en sevgilisi hangisidir?"

- Buyurdu ki; "Beni zikreden, unutmayandır."

- "En hâkimi hangisi?"

- Buna karşılık da "hak ile hükmeden ve hevasına uymayan" buyuruldu.

- "Peki, en âlim kulun kim?"

Bu soruya karşı da Cenâb-ı Hak. "Belki bir kelimeye rast gelirim de bir hidayete delalet eder veya bir felâketten kurtarır" diye, "insanların ilmini tetebbü ile kendi ilmine zammeden" buyurdu.

Bunun üzerine Mûsâ Aleyhisselâm, "Ya Rabbi, kullarının içinde benden çok bileni varsa bana göster" dedi. "Var" buyuruldu.

Denildi ki Hızır Aleyhisselâm'dı.

Mûsâ Aleyhisselâm, "O halde onu nerede arayayım?" dedi. "Mec'meal Bahrayn'de, taşın yanında, balığı kaybedeceğin yerde. Beraberine bir balık al. Onu nerede kaybedersen bil ki o, oradadır." buyuruldu.

Bunun üzerine Mûsâ Aleyhisselâm, fetasına biraz ekmek ve tuzlanmış bir balık almasını ve balığı nerede kaybederse kendisine haber vermesini emretti.

Sonra ikisi de yola koyuldular. Vaktaki o iki denizin birleştiği yere vardılar. Orada bir taşın dibine oturdular. Yuşâ Aleyhisselâm azıklarını ve balığı taşın üzerine bıraktı. Meğer bu taşta hayat suyu varmış ki ölüye damlatılsa dirilirmiş. Epey bir zaman yürümüş yorulmuşlardı, Mûsâ Aleyhisselâm uzanıp uyudu. Bu esnada Yuşâ Aleyhisselâm abdest almak istedi. Abdest suyundan birkaç damla

balığa dokunur dokunmaz, balık hemen dirilerek denize atıldı ve bir deliğe doğru yolunu tuttu.

Hızır Aleyhisselâm ile buluşacakları yer burası idi. Fakat Yuşâ Aleyhisselâm, aradıklarını bulmaya nişane olacak balığın denize atılıp kaçtığını haber vermeyi, Mûsâ Aleyhisselâm da tekrar yola çıkarken, onun ne olduğunu sormayı unutmuştu.

فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتِيهِ أَتِنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا -62

Mûsâ قَالَ لِفَتِيهِ Ne zamanki epey bir zaman gittiler, أَتِنَا غَدَاءَنَا Bizim yemeğimizi getir, Aleyhisselâm arkadaşına dedi. لَقَدْ لَقِينَا Biz mülaki olduk, هَذَا مِنْ سَفَرِنَا bu seferde نَصَبًا çok zahmeti çektik. (Mûsâ Aleyhisselâm, o zamana kadar seferde ne acıkmış ve ne de zahmet çekmemişti deniliyor. Ancak bu seferde çok zahmet çekmiş.)

قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْخُوتَ وَمَا أَنَسَانِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا -63

Baktılar ki balık yok قَالَ dedi, fetâsı ki Yuşâ Aleyhisselâm. أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ Gördün mü biz, o taşın yanında iken, sen istirahate çekilmiş iken فَإِنِّي نَسِيتُ الْخُوتَ ben unuttum sana söyliyeyim, balığın çıkıp gittiğini. وَمَا أَنَسَانِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ Bunu bana herhalde şeytan unutturdu, أَنْ أَذْكُرَهُ sana söylemeyi unuttum. وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا "Balık (denize atıldı ve) denizde acayip bir yol açarak gitti" dedi.

قَالَ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغُ فَأَرْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا -64

Mûsâ Aleyhisselâm dedi. "İşte bizim de قَالَ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغُ

aradığımız bu idi. (ذَلِكَ bizim bu seferimiz o yerdir.) Bizim talep ettiğimiz, gelmek istediğimiz o yerdir. Öyleyse فَارْتَدَّ ikisi de yüzlerini çevirdiler, عَلَى أَثَارِهِمَا izlerinin üzerine geldikleri yoldan فَصَّاصًا birbirlerine hikâye söyleyerek, işte buradan geldik, şuradan geçtik diyerek talep edilen yere geldiler. O yeri buldular, bulduklardan sonra,

فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا اتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا -65
عِلْمًا

Orada kullarımızdan öyle bir kul buldular ki Hızır Aleyhisselâm'dır. Öyle bir kul ki عِنْدِنَا biz Azimüşşan, ona tarafımızdan bir rahmet (vahiy ve nübüvvet yahut uzun ömür) vermiştik. وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا Ona ilm-i ledünni vermiştik. (Mûsâ Aleyhisselâm, Hızır Aleyhisselâm'ı görür ve yanına gelerek selâm verir. "Esselâmu Aleyküm ve Rahmetullah" diyor. O da redd-i selâm olarak, "Aleykesselâm ey Mûsâ Nebiyyi Ben-i İsrail" diyor.)

Mûsâ Aleyhisselâm da "benim Ben-i İsrail peygamberi olduğumu nereden biliyorsun?"

O da cevaben diyor ki; "Sen, benim burada olduğumu, nereden haber aldınsa ben de oradan haber aldım" diyor.

قَالَ لَهُ مُوسَى هَلْ اتَّبَعْتُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عَلَّمْتَ رُشْدًا -66

"Sana هَلْ اتَّبَعْتُكَ Mûsâ Aleyhisselâm, ona dedi. ALLÂHÜ TEÂLA'nın sana tabi olayım mı? عَلَّمْتَ رُشْدًا

rüşd, hidayeti kısmet ettiğini, bana ders vermek için sana tabi olayım, beni kabul eder misin?”

قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا -67

Hızır Aleyhisselâm dedi; “Ya Mûsâ, senin gücün yetmez مَعِيَ benimle beraber sabr-ı tahammül etmeye.”

Halbûki derece itibari ile Mûsâ Aleyhisselâm, Hızır Aleyhisselâm’dan çok farklıdır. Mûsâ Aleyhisselâm, ulül-azim bir peygamberdir. Lakin herkesin bir ilmi vardır. Hızır Aleyhisselâm, Mûsâ Aleyhisselâm’a “sen ilm-i zâhiri biliyorsun, ben ise ilm-i bâtını biliyorum” diyor. “Sen benim ilmimi bilmiyor, ben de senin ilmimi tebligatı bilmiyorum” diyor. Onun için benim ilmimi anlamaya sabr-ı tahammülün yetmez.

وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا -68

Se- عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا “Nasıl sabredebilirsin? وَكَيْفَ تَصْبِرُ nin ihata etmediğin, haberdar olmadığın bir muamele cereyan edecek. İlminin içyüzünü ihata edemediğin bir şeye nasıl sabredebilirsin?” dedi.

Denildi ki Mûsâ Aleyhisselâm; “Niçin sabredemem?” demiş. Hızır Aleyhisselâm da “Sen bir peygambersin, hükmün zahir üzeredir. Benden bir ilim sâdır olur ki o yadırganır ve sen, onun sebebini bilmez ve ona sabredemezsin” diye cevap vermişti.

قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا -69

Beni bulursun, İN شَاءَ Mûsâ Aleyhisselâm dedi. سَتَجِدُنِي قَالَ

Allah صَابِرًا Âllâh'ın maşiyeti ile sabırlı bulursun, hiçbir şeye itiraz etmem. وَلَا أَغْصَى لَكَ أَمْرًا Senin hiçbir emrine de isyan etmem.”

Bunun üzerine Hızır Aleyhisselâm bir şart koyuyor.

قَالَ فَإِنْ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّى أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا-70

فَلَا تَسْأَلْنِي “O halde, eğer bana tabi olursan, قَالَ فَإِنْ اتَّبَعْتَنِي sana onun hakikatını bildirinceye kadar hiçbir şey hakkında bana soru sorma. حَتَّى أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا Acayip, garip gördüğün şeyleri bilahare söylerim” dedi. Böylece ikisi mukavale ettiler.

فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا قَالَ أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا-71
لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا

حَتَّى إِذَا رَكِبَا İkisi beraber denizin sahilinden yürüdüler. فَانْطَلَقَا Bir gemiye bindiler, karşı tarafa geçecekler. خَرَقَهَا Hızır Aleyhisselâm, gemi denizde seyrederken eline bir balta alarak gemiyi deldi. Mûsâ Aleyhisselâm, ona; “İçindekileri suda boğmak için mi gemiyi deldin? أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا Gerçekten sen (ziyanı) büyük bir şey yaptın, لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا mühim bir şey yaptın” dedi. (Halbûki bizden ücret bile istememişlerdi.)

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا-72

Hızır Aleyhisselâm; “Ben, sana benimle beraberliğe sabredermezsın demedim mi?” dedi.

قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا-73

وَلَا تُرْهِقْنِي ۖ قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي Mûsâ Aleyhisselâm; "Unuttuğum şeyden dolayı beni muâhaze etme بِمَا نَسِيتُ çünkü bu sefer unuttum. Bu işimde bana güç bir şey teklif etme, kolaylık göster, ben uzun yoldan geldim senden malûmat almaya" dedi.

فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُ ۖ قَالَ أَقْتَلْتَ نَفْسًا رَّكِيَّةً بِغَيْرِ 74-
نَفْسٍ لَّكَ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا

كَرَا حَتَّىٰ إِذَا لَقِيَا غُلَامًا ۖ فَانْطَلَقَا Oradan kalkıp beraber gittiler. (Karaya çıktılar, çocuklar oynuyorlardı.) Hızır Aleyhisselâm bir erkek çocuğu gördü. Hızır Aleyisselâm hemen onu öldürdü, قَتَلَهُ çocuğu katletti. Mûsâ Aleyhisselâm dedi ki; "Böyle pak, günahsız bir nefsi, bir nefis karşılığı olmaksızın (haksız yere) nasıl öldürdün? لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا Gerçekten sen fena bir şey, hoşlanılmayacak çok kötü bir iş işledin" dedi.

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا 75-

Yine Hızır Aleyhisselâm; "Ben, sana, benimle beraberliğe sabredemezsin demedim mi?" dedi.



قَالَ إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي ۚ قَدْ بَلَغْتَ مِنَ لَدُنِّي 76-
عُذْرًا

Mûsâ Aleyhisselâm قَالَ إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي diyor, Hızır Aleyhisselâm'a. "İki defa oldu, bu sefer de benim kusuruma bakma. Eğer bundan sonra sana bir şey soracak

olursam, artık bana arkadaşlık etme, bana müşahib olma.” (Yine beraber sefer yolculuğuna devam ediyorlar.) قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا Zira, tarafımdan özrü nihayete erdirdin, (itiraz edecek bir özrüm kalmadı) dedi.

Vasiyyetine üç defa muhalefet etmişti. Bir Hadis-i Şerif’te “Âl-lâhû Teâlâ, kardeşim Mûsâ’ya rahmet eylesin! Utandığı için bu sözü söylemiştir. Şayet acele etmeyip sabretse idi, Hızır Aleyhis-selâm, ona acayıplerin acayibini gösterirdi.” buyrulmuştur.

فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا ۖ فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَ فَأَقَامَهُ ۚ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا

فَانْطَلَقَا Yürüdüler, حَتَّىٰ إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ ehl-i karye. Karye, Kur’an-ı Azimüşşan’da buyuruyor. Sarahat yok fakat Müfessir-i İzam’ın ittifakı ile Antakya şehridir. (Antakya halkı ne misafiri sever ne iyiliksever, eski zamanda da böyleydi, şimdi de böyledir. Mez sela nasilki Peygamber-i İzam’a böyle yapmışlar, orta zamanında da Ali RadıyÂllâhû Anh’a gelirler de “fe-e-tev” kelimesi geliyor da “fe-e-vev” yap, diyorlar. Onun için Antakya halkıdır diyorlar.) Onlar oraya gelirler iki misafir. Tabi o zamanda oralarda şimdiki gibi erzak, yemek satan yerler bulunmadığından istediler, bir iki yere gittiler misafir olsunlar, hiç kimse ne yemek yiyecek verdi ne de misafir etti. حَتَّىٰ إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ Bir karyenin, bir memleketin ehline misafir oldular. اسْتَطْعَمَا Taam, yemek talep ettiler, أَهْلَهَا o karye ehlinden yemek talep ettiler. فَأَبَوْا Men ettiler, vermediler,

(iki peygambere yiyecek yemek vermediler.) فَأَيُّوَا Men ettiler, im-tina ettiler, أَنْ يُضَيِّقُوهُمَا onları misafir etmek istemediler.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem emrediyor. "Şerral kura elleti tef-halû bil-kırâ" En şerli köy odur ki misafire yemek vermez. فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا Şehrin haricine çıktıklarında, orada yıkılmak üzere bulunan bir duvarla karşılaştılar. (Duvarın bulunduğu yerde geceyi geçirip istirahat edecek ve sabah olduğunda niyetleri, oradan avdet edecekler.) Oradaki duvar yıkılmak üzere eğrilmiş haldeydi. فَوَجَدَا فِيهَا Buldular her ikisi, Mûsâ Aleyhisselâm ile Hızır Aleyhisselâm فِيهَا orada جِدَارًا bir duvarı. يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَ Meyletmişti yıkılmaya. فَاقَامَهُ Hızır Aleyhisselâm, o duvarı doğrulttu. قَالَ Dedi Mûsâ Aleyhisselâm, لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا "eğer isteseydin bu iş için bir ücret alırdın" dedi.

Bu kasaba ahalisi bize yemek vermediler diyerek Mûsâ Aleyhisselâm, Hızır Aleyhisselâm'a beyhude bir iş yaptın demek istedi. Bunlar bu işe lâıyk değildir, fuzuli bir iş idi demek istiyor.

Hızır Aleyhisselâm, Mûsâ Aleyhisselâm'ın bu sözünü üçüncü olarak telakki etti.

قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ-78
صَبْرًا

قَالَ هَذَا Hızır Aleyhisselâm dedi. فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ İşte bu üçüne cü sefer benimle senin aramızın ayrılma vaktidir.

Abdullah Bin Abbas'a birisi mektup yazıyor. Diyor ki; "Nasıl olur da bir peygamber masum bir çocuğu öldürüyor?"

Cevap olarak Abdullah Bin Abbas, diyor ki; "Eğer Mûsâ Aleyh hisselâm'ın hocasının bildiğini, sen de onun gibi bilersen, sana da caizdir, sen de o gibi çocukları öldür."

Hızır Aleyhisselâm, Mûsâ Aleyhisselâm'a diyor. سَأُنَبِّئُكَ "Daha ayrılmadan sana haber vereyim. بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا. Şimdi sana, o (zahiren fena gördüğün, fena görüldüğü için) sabredemediğin şeylerin iç yüzünü haber vereceğim.

79- أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا

O gemi var ya, o gemiye neden arıza yaptım? فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ O gemi, denizde geçimlerini temin eden bir takım yoksul kimsele- re ait idi.(Tefsir diyor ki o gemiye, on kişi sahip idi. Beş kişisi hasta idi, beş kişi çalışırlar, on kişinin maişeti temin edilirdi.) يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ Denizde çalışırlar, geçimlerini temin ederlerdi. فَأَرَدْتُ Ben istedim أَنْ أَعِيبَهَا iradeyi İlahiye ile o gemiyi ayıplandırayım, ni- çin ayıplandıracak? وَكَانَ وَرَاءَهُمْ Çünkü onların gerisinde كَافِرٌ hükümdar, kral var. يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا Her (sağlam) gemiyi gas- pen alan bir hükümdar vardı.

Şu halde Hızır Aleyhisselâm, fakir denizcilerin gemisini yaralamakla, kralın bu gemiyi gasbetme ihtimalini ortadan kaldırmış, böylece bu fakirlere iyilik etmişti.

80- وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا

o فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ Çocuğun öldürülmesine gelince, وَأَمَّا الْغُلَامُ çocuğun ana babası Mü'min idi. فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا Biz düşündük,

korktuk yani iradeyi İlahiye ile olur. O çocuk büyüdüğünde, bu ana babayı, onları azgınlık, tuğyana, küfre sürüklemesinden korktuk. طُغْيَانًا وَكُفْرًا Onun, bunları tuğyan ve küfre sürüklemesinden korktuk.

فَارَدْنَا أَنْ يُبَدِّلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكْوَةً وَأَقْرَبَ رُحْمًا 81-

İrade etti ki Rabbi, hayırlısını versin onlara. زَكْوَةً Tahir olarak, temiz, رُحْمًا mütteki ve merhametçe ondan daha yakınıni versin.

Denildi ki bu ana babadan bilâhere bir kız çocuğu doğmuş ve bu kız, bir Nebi ile evlenmiş ve neslinden yetmiş Nebi gelmiştir.

وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا

Duvara gelince. Şehirde iki genç yetim çocukların idi. O yer, şehirde iki yetimin malı idi. Duvarın altında onlara ait bir hazine vardı. Onların ana babaları salih olduğu için, hem onların hatırına hürmet için hem de mal, sahibine yetişsin diye, Rabbin irade etti, bana da ilham etti. O iki yetim çocuk bulüğe erdiği zaman, Rablerinden bir rahmet olarak hazinelerini çıkarsınlar. (Eğer ben, onu yapmasaydım, duvar yıkılmaya yüz tutmuştu, yıkıldıktan sonra da altındaki hazine çıkardı, çocuklar bilmezler, başkasına zâyi olur giderdi.)

وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ رَبِّكَ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ Rabbinden bir rahmet olarak yaptım. ذَٰلِكَ Budur, ey Mûsâ Ben, o duvarı kendi reyimle yapmadım. أَمْرِي Aleyhisselâm. تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا İşte senin sabredemee diğün, (sorduğun) şeylerin iç yüzü budur (dedi.)

Tefsir diyor ki; hazine nedir? Hazine “kile levhan min zehebin mektubun” altından bir levha idi. O levhanın bir yüzünde böyle yazılmış idi.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1- Aciptû limen yû'minû bil kaderi keyfe yahzûn.

Taaccüp ediyorum, bir adam kaza ve kadere iman ettiği halde niçin hüznün çeker. Bir insan bilir ki Âllâh'ın takdiri behemahal zuhur edecektir. Bunu bildikten sonra niçin dünyanın üzüntülerine hüznün çeker, fazla mahzun olur? Böyle olmasaydı, şöyle olurdu, böyle olacaktı. Sen bunu çekecektin, başka çare yok.

2- Ve aciptû limen yû'minû bil-rızkı keyfe yefrah.

Yine acaibtir, bir insan imanı var ki Rezzaktır, Cenâb-ı Hak. Nerede ise kısmeti verecek. Niçin sıkıntı çekiyor rızık için? Çalışsın ama hırs ile sıkıntı ile değil.

3- Aciptû limen yû'minû bil mevti keyfe yefrah.

Acaibtir, bir insan bilir ki ölecek. Baba gitti, ana gitti, kavmi kabile gitti, her gün kâfile ile gidiyorlar, o da gidecek. Böyle gittikten sonra neden bu dünyanın mal-ı serveti ile ferahlanıyor? Dört eliyle tutuyor da hemen gitmesin ve behemahal sen de gideceksin, mal da gidecek. Öyle ise nedir bu?

4- Aciptû limen yû'minû bil hisabi keyfe yefrah.

Acaib bir insan ki iman etmiştir. Âllâh-û Teâlâ'nın huzuruna

her insan, bütün insanlar hazır olur. Hesabı, kitabı vardır. Herkesin amelini ölçerler de mükâfatını veya cezasını çeker. Nasıl olur da gafil olur, Âllâh'a karşı isyan eder?

**5- Aciptû limen ya'rifûddûnya ve tekallûbehê keyfe yet'ma-
innû kalbûhû ileyhê.**

Acaib bir insan ki dünyanın halini görüyor. Dünya devaran ediyor. İster zengin olsun ister fakir olsun ister memur olsun ister yüksek olsun. Birkaç senede aynı halde durmaz ki, her sene devaran ediyor. Ya çıkar ya iner ya tebeddûlat hâsıl olur. Böyle dünyanın daimî mütekallib olduğunu gördükten sonra, kalbini nasıl dünya ile bağlar? Geçen sene, bu sene değildir. Sonra "Lâ ilâhe illâllâh Muhammedûn Rasûlûllah" Âllâh'tan başka bir maksut, bir mâbud, mevcut yok. Muhammed Sallallâhû Aleyhivesellem, O'nun hak peygamberidir.

Altın levhanın diğer yüzünde yazılı olanlar;

1- Enellâhû lâ ilâhe illâ ene.

Âllâh benim, Hâlik benim. Yoktan var eden benim. Hâkim benim, mülk benimdir.

2- Ene vahdi lâ şerikelî

Ben birim, şerikim nazirim yok.

3- Halaktûl hayra ve şeira.

Şerri de halk ettim, hayrı da halkettim. Fakat hayrı yapanları severim, şerri yapanları sevmem. Hâlk başkadır, sevmek başkadır.

4- Fetûbâ men halâktehû lil hayri.

Ne saadetli, bir insanı hayır için halk etmişim de onun elinde hayrı icra ederim. Eğer ki halk benimdir fakat bir insan iradesini,

ihtiyarını orada sarfeder de onun elinden orada umûr-u hayriye cereyan eder. Ne saadet o kimseye.

5- Ve ecreytû ve alâ yedihi. Yedine (elinde), icra ettim hayrı.

Vel veylû limen hâlaktûhû lişşerri ve ecreytûhû ve alâ yedihi.

Veyl o kimseye ki şer için halk etmişim. Onun elinden cereyan ediyor.

Mûsâ Aleyhisselâm ve Hızır Aleyhisselâm kıssasından şu hüv kümler çıkarılmıştır.

- 1- Yolculukta hizmetçi ve arkadaş bulundurmak caizdir.
- 2- İlim öğrenmek için uzaklara gitmek müstehabdır.
- 3- Âlimin ilmini ziyadeleştirmek ve sefer için yiyecek götürmesi câizdir. Bu tevekküle mâni değildir.
- 4- Unutmak gibi sevilmeyen şeyler, mecazen şeytana nisbet edilebilir.
- 5- Talebe, muallimine tevâzû göstermeli. Velevki muallimi, rütbe itibari ile talebesinden aşağı olsun.
- 6- Talebe tabiatının taşıyamayacağı bir şeyi sorarsa, muallim onu öğretemeyeceği için özür diler.
- 7- Bir kimse yapacağı bir işi söylerken, evvela inşâallâh demelidir.
- 8- Metbû, kendine tabi olana şart koşabilir.
- 9- Şart edilen şey yapılmalıdır.
- 10- Kişi, unuttuğu bir şeyden dolayı muâheze edilmez.
- 11- Tekrar üç def'a yapılır.

12- Yabancı bir kimsenin yiyecek istemesinde beis yoktur.

13- Yapılan iş için ücret almak câizdir.

14- Fakir, geçimine yetmeyen araba gibi şey veya âletle fakir olmaktan çıkmaz.

15- Gasb, haramdır.

16- Emanet veya yetim malı gibi başkasına ait bir malın bütününü kurtarmak için, bir kısmını yaralayıp telef etmek câizdir.

17- İki zarar karşı karşıya gelince, büyüğünü def'etmek için küçüğünü irtikâb vaciptir.

18- Binaların tamiri vacip, yıkılıncaya kadar ihmali haramdır.

19- Yere define gömmek câizdir.

20- Hızır Aleyhisselâm'ın "Ben bunu kendimden yapmadım" demesi, peygamber olduğuna delildir.

Hızır Aleyhisselâm için "velidir" diyenler, bunu bir ilham kabul ederler. Ve ilhamın sahih olduğuna, bununla istidlâlde bulunurlar.

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ ذِي الْقَرْنَيْنِ قُلْ سَأَتْلُوا عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا 83-

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ ذِي الْقَرْنَيْنِ Ey Habibim, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem. Sana, Zülkarneyn hakkında soru sorarlar. Diyor ki; Aliyy İbni Ebi Talip Kerremellâhû Vechehû, Rasûl-û Ekrem'den sordu. Zül-Karneyn hakkında malûmat istedi. O da böyle "hüve abdûn nâsihun lillâhi Teâlâ" sâlih ve nasih bir kişi, abid idi, Âllâh'ın kulu idi.

Üzeyir, Lukman ve Zül-Karneyn'in ismi, Kur'an-ı Azîmüşşan'da medih ile geçiyor. Lâkin sarahat yok, peygamber olduğuna dair

açıklık olmadığından ulemâ, biz cesaret edemeyiz peygamberdir demeye.

Vilayetlerinde yüksek veli olduklarında şüphe yok fakat peygamberliklerinde tereddüt vardır.

Zül-Karneyn neden denilmiştir. Karn; boynuz demektir. İki boynuzlu demişler ki başında, iki tarafında ufak iki boynuz vardı. Bazıları demişler ki; ilm-i zahir ile ilm-i bâtını ihata ettiğinden dolayı iki karın sahibidir. Bazıları da demişler ki; şark ve garbı ziyaret ettiği için iki karın sahibidir. Bazıları da; Rum mülkü ile Fars mülkünü elde ettiği için Zül-Karneyn'dir.

İkinci bir İskender var, o Rum'dur, küfür üzerine geçmiştir.

Bütün dünyaya hükümdar olan küfür ehli; **a)** Şeddad **b)** Buh-tunnasır.

İman ehlerinden; **a)** Süleyman Aleyhisselâm **b)** İskender Zül-Karneyn **c)** Üçüncü iman ehli, İmâm-ı Mehdi geleceği bildirilmektedir.

İskender Zül-Karneyn zamanında, Hızır Aleyhisselâm mevcut idi. Zül-Karneyn'in veziri idi, teyzesinin de oğludur.

Ey Habibim, Zül-Karneyn hakkında sana soracaklar, قُلْ söyle onlara cevaben. سَأْتَلُوا عَلَيْكُمْ "se-e kussu" Ben beyan ederim مِنْهُ Zül-Karneyn'in hali, ذِكْرًا tezekkür ederim size. "Ben, size onun halini haber vereyim."

إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا 84

إِنَّا Biz Azimüşşan, مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ meknet sahibi yaptık onu. Kuvvet-i kudret sahibi yaptık yeryüzünde yani hüküm sahibi yaptık. وَآتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا (Muhtaç olduğu) her şeyden bir se-

bep, (bir vasıta, yol) verdik. Her neye muhtaç oldu ise sebebini verdik.

فَاتَّبَعَ سَبَبًا -85

O da sebeplere tâbi oldu, Emr-i İlahi ile harekete geçti.

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ 86-
عِنْدَهَا قَوْمًا قُلْنَا يَا ذَا الْقُرْنَيْنِ إِنَّمَا أَنْتَ تُعَذِّبُ وَإِنَّمَا أَنْتَ تُتَّخَذُ فِيهِمْ
حُسْنًا

Nihayet Güneş'in gurup ettiği yere kadar gitti, **وَإِنَّمَا أَنْتَ تُعَذِّبُ** Orada Güneş'i. **وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا** gördü Güneş'i. Orada Güneş'i sıcak, siyah, çamurlu bir pınara batır buldu. (İnsan, Güneş'in deniz tarafına gurup ettiğini gördüğünde; Güneş, denize battı gibi görünür. Halbûki denize batmıyor ki.) **وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا** Ve onun yanında bir kavim buldu. **قُلْنَا يَا ذَا الْقُرْنَيْنِ** Biz Azimüşşan vahyettik, emrettik ona. **إِنَّمَا أَنْتَ تُعَذِّبُ وَإِنَّمَا أَنْتَ تُتَّخَذُ فِيهِمْ حُسْنًا** İhtiyarı kendisine verdik, istersen bunları azaplandır. Davet ettikten sonra imana gelmedikleri takdirde, onları istediğin gibi azaplandırır öldürürsün ve **وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا** yahut da iyiliği ittihaz et. İman ettikleri takdirde, haklarında hüsn-ü muağmelede bulunursun.

قَالَ أَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَىٰ رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُكْرًا -87

İskender Zül-Karneyn diyor, Cenâb-ı Hak'kın bu emrine karşı. **أَمَّا مَنْ ظَلَمَ** Her kim ki küfründe ısrar ederek nefesine zulmederse, **فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ** biz onu azaplandırırız (katil ile.) **ثُمَّ يُرَدُّ** Bu ka-

til, ölüm, azap için kâfi gelmez, dârul ceza ahirettir. (Ölüm, zalim-kâfir için kâfi gelse, zulmünü yaptı sonra öldü, bitti, kurtuldu olur. Böyle pis olarak üzerine ölümü, ahirette ebedi azabı olduğuna delâlet ediyor. Asıl ceza ahirettedir.) إِلَىٰ رَبِّهِ Onun durumu, ahirette Rabbine avdet eder. فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُكْرًا Misli görülmemiş, şiddetli bir azapla azap eder.

وَأَمَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءُ الْحُسْنَىٰ وَسنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا -88
يُسْرًا

İman edip de imandan sonra imanını âmâl-i salihâ ile takviye ve tezyin eden kimseler. فَلَهُ جَزَاءُ الْحُسْنَىٰ Ona dünya ve ahirette en güzel bir mükâfat vardır. (hüsne cezası, cennet cezası var.) وَسنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا Biz de dünyada, bu emrimizde, mümkün olduğu kolaylıkları iyilikleri yaparız. Ahirette de hüsnaya sahip olur.

ثُمَّ اتَّبَعَ سَبَبًا -89

Ondan sonra şark tarafına, bir sebebe tâbi oldu. Bir esbab ki onu oraya yetiştirsin.

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ -90
مِنْ دُونِهَا سِتْرًا

Güneş'in tulû ettiği yere gitti. (ŞimG diye kadar Güneş'in gurup ettiği yeri. وَجَدَهَا Güneş'i gördü, تَطْلُعُ لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْرًا bir kavmin üzerine tulû ediyor, onların üzerinde Güneş'ten başka bir setir yok.

Ne elbiseleri ve ne de evleri vardı ve oturdukları yer, bina yapmaya elverişli değildi.

91- كَذَلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا

بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا biz ihata ettik, وَقَدْ أَحَطْنَا Mağripte kiler gibi كَذَلِكَ Zül-Karneyn'in yanında ne varsa (asker, malzeme ve kuvvetinin) hepsini ilmimiz ihata etmiş, kuşatmıştık.

92- ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا

Ondan sonra yine bir sebebe tâbi oldu. Bir vasıtayı buldu.

93- حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا

(Bu mesele münafıkların sözlerinde cereyan eder. Sed nerede, Sed-i İskender'i ben niçin görmüyorum? Sen görmüyorsan, yok demek değildir ki. Sen çok şeyleri görmüyorsun ama vardır. Ye'cüc ile Me'cüc, şimal tarafın sonundadır, iki kavimdir. Bunların mevcut olduğu, Kur'an'da bildiriliyor. İnkârı, Kur'an'a karşı gelir) حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ Nihayet iki dağ, iki seddin arasına vardı. وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا Orada buldu, قَوْمًا bir kavim buldu. لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا Dilleri öyle bozuk ki yakın değil ki sözleri anlaşılsın. Hiç söz anlamaz bir kavim buldu.

94- قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰ أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا

قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ Onlar müracaat ettiler, dediler ki; "Ey Zül-Karneyn, imkân sahibi kuvvetli bir hükümdarsın. إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ

Burada Ye'cüc ve Me'cüc namında iki tâife var ki pek insana da benzemezler. فَهَلْ عَلَى أَنْ تَجْعَلَ Biz, sana haraç toplayalım aramızda. نَجْعَلَ لَكَ خَرْجًا يَنْتَنَّا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا Bizimle onların arasına bir sed yap ki bize kadar gelmesinler.

95- قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا

Âllâh-û İskender Zül-Karneyn dedi onlara. مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي sizin mal-û kuvvet-i meknet, خَيْرٌ sizin malınızdan hayırlıdır. فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ Siz amele olarak, siz bana kuvvet yönünden destek olun. أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا Sizinle onların arasına aşılmaz bir engel, metin bir set yapalım.

96- اٰتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ حَتَّىٰ اِذَا سَاوٰى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ اِنْفُخُوْا حَتَّىٰ اِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ اٰتُونِيْ اُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا

Bana demir kütleleri, demir parçaları getirin. اٰتُونِيْ زُبَرَ الْحَدِيدِ İki dağın arasını su çıkıncaya kadar kazdılar. Temelini kayalarla ördüler ve üzerini bir sıra demir ve bir sıra odun döşemek üzere doldurdular. Tâ ki dağlar birbirine müsa-vi oldu. قَالَ اِنْفُخُوْا Ondan sonra emretti (işçilere) üfleyin, (körükleyin.) حَتَّىٰ اِذَا جَعَلَهُ نَارًا (Odunları ateşleyip körüklediler.) Demir, ateş gibi oldu. قَالَ اٰتُونِيْ اُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا Müteakiben "Bana erimiş bakır getirin de üzerine dökeyim" dedi. (Demir ve bakır birbirine karışıp yekpâre bir hisar oldu.)

Öyle bir hâle geldi ki hem yüksek üzerine çıkılmaz, üzeri de o kadar parlak kaygan oldu ki üzerine çıkılmaz ve durulmaz.

فَمَا اسْطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا -97

Ye'cüc ve Me'cüc'ün artık ne seddi aşmaya ve ne altından onu delmeye kudretleri kalmadı.

Seddin yüksekliği 1200 arşın, genişliği de 50 zira idi. Bunu gördükten sonra sedde sahip olan kavim, Cenâb-ı Âllâh'a şükrettiler.

قَالَ هَذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّي فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقًّا -98

Zül-Karneyn, "Bu (sed ve benim bu iktidarım,) Rabbimden (kullarına) bir rahmettir. فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي Rabbimin va'di ki ahirettir, geldiği vakit. (Kıyamette, Ye'cüc ve Me'cüc'ün çıkma vakti) gelince. جَعَلَهُ دَكَّاءَ O, bunu yerle bir eder, dümdüz eder (ve yolları açar.) وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقًّا Benim Rabbimin va'di hak ve hakikattir, zuhura gelecektir.

وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا -99

وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ Onları terk ettik bıraktık. Temevvüç ederler birbirlerine, duvardan bu tarafa gelme imkânları kalmadı. (Kendi hallerine) bırakırız da (çoklukları yüzünden) bird birlerine karışır, deniz dalgaları gibi çalkalanırlar. Kendi içlerinde istediklerini yaparlardı. وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا Nef'h-i sûr zamanı, kıyamette biz Azimüşşan, onları da cem ederiz. Hepsini (hesap ve ceza için Mahşer'e) toplarız.

وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا -100

Biz hazır ettik جَهَنَّمَ cehennemi. Kıyamette وَعَرَضْنَا لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا kâfirler için cehennem hazır olur.

الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا -101

Onlar ki gözleri perdelenmiştir, görmezler. عَنْ ذِكْرِي Zikrim ki Kur'andır. Benim, kelâm-ı İlahim olan Kur'an'ı görmezler لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ve Kur'an-ı Kerim'i dinlemeye de tahammülleri yoktur. Cehennem, bunlara hazır olmuştur.

أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءَ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا -102

أَفَحَسِبَ Hemzeyi istifamdır. Zannederler mi الَّذِينَ كَفَرُوا küfürde kalanlar, أَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءَ beni bırakıp da kullarımı, (meleklerimi, İsâ'yı, Üzeyir'i) mâbud ittihaz eden kâfirler? VeleVKi peygamber de olsun. İsâ ve Üzeyir Aleyhisselâm, onlara "beni mâbud edinin" demedi. Halas olacağını mı zannederler? إِنَّا Biz Azimüşşan, أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ hazır ettik cehennemi لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا kâfirler için. نُزُلًا Bir konak olarak hazırladık. Cehenneme gitmek küfre mukabil, küfrü ne kadar şiddetli ise derekesi ona mukabildir. Yani ceheneme gitmek birinci basamak, ondan sonra küfrün şiddetine göre derekeleri var.

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا -103

Hâlik-i Kâinat, Habibine emrediyor. Ey Ekmelerrasül Sallâllâhû Aleyhivesellem, münafık ve kâfirlere böyle söyle de ki; "En ziyade hüsrân olanlar kimlerdir, biliyor musunuz?

104- الَّذِينَ صَلَّ سَعِيَّهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا

الَّذِينَ صَلَّ سَعِيَّهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا Bunlar iyi işler yaptıklarını zannediyor, halbûki amel ve gayretlerini iptal ediyorlar. Yani riyakârâne çalışıyor, sa'yını tamamlamadan ibadetini iptal zâyî ediyor. وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا Halbûki bir şeyler yaptığını zannediyor. Bazı insanlar var ki şeklen amâl-i hayriyede bulunuyor. Fakat o amâl-i hayriyeyi daha bitirmeden iptal ediyor. Kendisine de bir güven geliyor. "Ben ne iyi insanım, neler yapıyorum" diyor ve zannediyor.

Şeytan da böyledir. Senelerce yapmış olduğu ibadetlerini, daha tamam etmeden iptaline sebep oluyordu ucbundan dolayı.

105- أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَزْنًا

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ İşte onlar, Rablerinin âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr ederler. وَلِقَائِهِ Kıyameti inkâr edenler, فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ onların a'mâl-i hayriyeleri derhal habt olur, mahvolur. فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَزْنًا Biz, onların hiçbir ameline, kıyamet günü ölçü terazi tutmayacağız. İman olmadıktan sonra ölçü teraziye ihtiyaç yok.

106- ذَلِكَ جَزَاءُهُمْ جَهَنَّمَ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا

ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمُ İşte inkâr ettiklerinden dolayı, bunların yeri cehennemdir. بِمَا كَفَرُوا Yaptığı küfürden, istihzadan dolayı. وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا Âyetlerimi, peygamberlerimi istihza etmeleri yüzünden, onların cezası cehennemdir.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا 107

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا Âllâh-û Rasûlullah'a, Kur'an'a iman eden ve وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ imanını âmâl-i salih ile takviye ve tezyin eden, كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا onlar için konak olarak Firdevs cennetleri vardır.

خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حَوْلًا 108

Onlar, orada ebediyen kalacaklar ve oradan ayrılmak istemeyeceklerdir.

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِّكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ 109
كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِّكَلِمَاتِ رَبِّي Âllâh-û Teâlâ'nın kelimeleri o kadar çoktur ki çünkü iradeyi İlahiye hesapsızdır, nihayeti yoktur. لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي Eğer bütün denizler mürekkep olsa, denizlerin suyu biter de yine Âllâh'ın kelâmı bitmez. وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا Bir misli de ona ilave edilse, Rabbimin sözleri bitmeden önce denizler tükenirdi.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهُ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ 110
يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ De ki; Ben de ancak sizin gibi beşerim. Yalnız farkımız budur. يُوْحَىٰ إِلَىٰ ٱللَّهِ-ٱلَّهِ Teâlâ, beni vahyine peygamber memur intihap etmiş. Vahy-i İlahi bana geliyor. إِنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهُ وَاحِدٌ Biliniz ki Mâbudun bilhak, benim de sizin de hepinizin Âllâh'dır. فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ Her kim ki Cenâb-ı Hak'kın mülâkâtını yani nimet-i İlahiye'nin mülâkâtını yahut kıyamette herkes, Âllâh-û Teâlâ'ya mülâki olur. أَمَّا-يَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا Âmâl-i sâliha ile meşgul olsun. وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak şerik etmesin. Âmâl-i sâliha ile meşgul olduktan sonra şerik olur mu? Evet, olur. Şirk-i hâfi; riyakârlık. Burada işaî ret edilen şirk, şirk-i hafi'ye işarettir.

